

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1886. Andra Kammaren. N:o 22.

Onsdagen den 10 Mars.

Kl. 7 e. m.

§ 1.

Fortsattes föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Fjerde hufvudtitel; dervid i ordningen förekom

Punkten 12.

Kongl. Maj:t hade föreslagit, att — jemte det Kongl. Maj:t måtte medgifvas att i vederbörande aflöningsstater vidtaga de ändringar, hvilka påkallades af den i statsrådsprotokollet den 11 Januari 1886 framlagda plan för handhafvandet af inskrifningen och redovisningen af de värnpligtige samt för anordnande af befålet i inskrifnings-, bataljons-, kompani- och afdelningsområdena — Riksdagen, i afvaktan att de härtill nödiga medlen, efter fulla genomförandet af det i nämnda plan ingående nya aflönings sätt för en del af arméns befäl, kunde på sina tillbörliga anslag fördelas, nu måtte under fjerde hufvudtiteln, näst efter anslaget till beväringmanskapets vapenöfningar, uppföra under benämning »ersättning åt värnpligtsområdenas befäl m. fl.» ett särskildt ordinarie anslag å 218,000 kronor; och hemstälde Utskottet under denna punkt att Kongl. Maj:ts förevarande förslag måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen, för tillämpning under år 1887 af den nya värnpligtslagens föreskrifter angående de värnpligtiges inskrifning, redovisning m. m., på extra stat för år 1887 under Fjerde hufvudtiteln beviljar ett anslag å 150,000 kronor.

I en vid punkten fogad reservation hade deremot Herr *A. P. Danielson*, med hvilken instämt Herrar *C. Ifvarsson*, vice Talmannen *L. O. Larsson*, *N. Petersson*, *O. B. Olsson*, *G. Eriksson*, *Joh. Jonson* och *M. Jonsson* yrkat att såväl Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning som Utskottets förslag icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Härförutom hade reservation anmälts af Herrar *S. Nilsson*, *S. Andreasson*, *P. Pehrsson* i Törneryd och *A. Persson*.

Andra Kammarens Prot. 1886. N:o 22.

*Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.*

Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

Sedan Utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr von der Lancken: Då Riksdagen sistlidet år antog den nya värnpligtslagen, rådde, huru olika meningarne än kunde vara om förslaget i öfrigt, likväl enighet derom, att den väsentligaste vinst den nya lagen skulle medföra, var en bättre kontroll å och redovisning af de värnpligtige. Det var derföre att hoppas, att då i år från regeringen förslag framlades om närmare föreskrifter för den nya lagens genomförande samt om anslag af derför nödiga medel, ett sådant förslag skulle med synnerlig välvilja mottagas af Riksdagen. Så mycket mera öfverraskande är det då, att ledamöterna i Stats-Utskottet från Första Kammaren endast delvis och de från Andra Kammaren alls icke synas vilja acceptera förslaget, allrahelst ju icke kan nekas att vid detsammans uppgörande regeringen på allt sätt sökt iakttaga den möjligast största sparsamhet. Vi få dock komma ihåg, mine herrar, att 1882 års förslag afsåg att ordna de värnpligtiges inskrifning på ett helt annat sätt än som nu är ifrågakaldt. Det föreslogs då, att en del af områdsbefälhafvarne borde tagas ur det icke aktiva befälet och underbefälet, i följd hvaraf kostnaden sprang upp till en summa af 536,400 kronor. Vi inhemta vidare af statsverkspropositionen, att, om en dylik anordning skulle göras under närvarande förhållanden och med det inskränkta antal inskrifningsområden, som nu är i fråga, de härfor erforderliga kostnaderna skulle uppgå till 367,560 kronor. I stället har nu regeringen användt en annan utväg och föreslagit, att befälet öfver inskrifningsområdena skulle anförtros åt arméns aktiva befäl och endast för den tid, då befälet är upptaget af tjenstgöring vid mötena, en subsidiär hjälp af ej aktivt befäl anordnas. Det är uppenbart, att en dylik anordning leder till en synnerlig stor besparing, och derföre har det, som sagdt, förefallit mig så mycket mera anmärkningsvärdt, att förslaget icke accepterats.

Nu har man inom Stats-Utskottet yttrat, och jag föreställer mig att det är detta skäl, som egentligen förmått ledamöterna från denna Kammare att reservera sig, att i fullmakterna för indelta arméns officerare skulle finnas en bestämmelse, som medförde skyldighet för dem, att, utan någon ökad ersättning, åtaga sig det maktpåliggande uppdrag, som man nu vill anförtro dem.

Jag ber dervid att få betona, att detta vilkor i fullmakterna ställs i sammanhang med ny organisation af indelta armén, då det var fråga om att göra dessa officerares militära skyldigheter mera vidsträckta, än nu är fallet.

Här äro förhållandena helt annorlunda, ty det är nu icke fråga om att öka deras militära skyldigheter. Det uppdrag, man nu vill anförtro dem, är af ren civil art och jag hemställer, huru vida åt denna klausul i fullmakterna kan gifvas den vidsträckta tolkning att, då det här endast är fråga om administrativa och civila göromål, den kan anses innebära skyldighet för dem att åtaga sig detta större arbete. Dessutom är det icke fråga om någon förhöjning i lönen för dem. Om jag t. ex. tager en kapten, som i detta fall kan tjena till typ, så utgår lönen nu med 2,800 kronor och tjenstgöringspenningarne för tjenstgöringen på roten med 400 kronor årligen. Hvad föreslår

man väl nu? Jo, att tjenstgöringspenningarne skola förvandlas till dagaflöning, derför att en kapten vid indelta armén nu skulle komma att ligga i tjenstgöring hela året om. Jag hemställer, huru vida den nyss omnämnda klausulen i fullmakterna kan återopas, då det endast är fråga om att öka tjenstgöringspenningarne, men låta lönen blifva oförändrad. Nu kan man väl icke neka till, att genom den nya anordningen dessa kaptener skulle komma i fullt så ansträngd tjentgöring som den värfvade arméns befäl, och vid sådant förhållande kan det icke vara rimligt, att de icke också skulle erhålla lika löneförmåner. Jag har varit i tillfälle att taga kännedom om det förslag till reglementariska föreskrifter, hvilka nödvändiggöras af den nya arméorganisationen och af sådan anledning äro under utarbetande i Generalstaben, och då jag nu anhåller att få redogöra för de tillökade göromål, som skulle härigenom uppkomma för befalet inom inskrifningsområdena, torde deraf framgå, att deras göromål fullt kunna jemföras med tjenstgöringen för den värfvade arméns officerare.

Till en början torde herrarne erinra sig att, enligt den nya värnpligtslagen skall hvarje värnpliktig anmäla flyttning antingen hos inskrifningsområdets befälhafvare eller hos presten, och, för sjömän, sjömanshusen. Det kommer sålunda hela året om att blifva en högst betydande korrespondens med prester och sjömanshus, der dessa anmälningar göras. Men icke nog härmed, denna skyldighet för de värnpliktige ynglingarne att anmäla sig till inskrifning, innebär naturligtvis också skyldighet för inskrifningsområdets befälhafvare att hafva fast bostad. Kaptenens nuvarande rättighet att emellan mötena ombyta bostad, när helst han vill, är derigenom faktiskt borttagen, ty har han en gång antagits till befälhafvare för ett dylikt inskrifningsområde, är han också i och med detsamma bunden vid en fast bostad derinom. Detta innebär också, tillika med de göromål, han derigenom åtager sig, svårighet för en sådan officer att på annat håll skaffa sig sysselsättning.

Jag ber vidare få erinra derom att, enligt de uppgifter, som blifvit mig lemnade, komma de rullor dessa officerare skola föra, att upptaga minst 15—1600 namn i vanliga fall, men inom större området ända till 5000 namn. De af herrarne, som något satt sig in i hvad det vill säga att hålla reda på från 1500 till 5,000 namn, inse helt säkert också att detta är göromål af icke ringa omfattning.

Jag öfvergår nu till att redogöra för detta kompanibefäls göromål under årets olika månader. I Oktober komma först och främst uppgifterna till mantalsskrifningsförrättarne, hvilka måste uppgöras särdeles noggrant, på det att mantalsskrifningsförrättarens rullor måtte stämma med kompanibefälhafvarens egna. Dessa förteckningar äro i flera exemplar och då de namn, som der komma att kollationeras, kunna uppgå ända till 5,000, insen i väl, mine herrar, att detta är ett göromål af större omfattning. I November och December vidtaga mönstringarne. Herrarne känna ju, att enligt nya värnpligtslagen skola alla de värnpliktige, som icke undergått öfning under året, nu mönstras och för sådant ändamål måste befälhafvaren resa från socken till socken. Att detta också kan vara ett besvärligt göromål inses lätt, då det finnes områden, som innefatta ända till 30—40 socknar.

*Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)*

Angående
anslag till
beredande af
ersättning af
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

Dessa mönstringar kunna i allmänhet icke upptaga kortare tid än 2
å 3 veckor.

Så kommer Januari månad, då alla dessa förteckningar, som i
Oktober lemnats till mantalsskrifningsförrättaren, skola öfverlemnas
till sjömanshusen. I Februari börjar det arbete, som nödvändiggöres
af de i Mars månad börjande inskrifningsförrättningarne, vid hvilka
befälhafvaren skall närvara. De båda rullor, som upprättas efter slut-
stad inskrifningsförrättning, komma ju, såsom naturligt är, att upptaga
ganska lång tid.

Sedermera vidtaga i April kallelserna för inställelse vid alla corp-
ser. Detta inkallande af de värnpligtige till öfningarne är ett gan-
ska omfattande arbete. Vi skola nemligen erinra oss, att befälhaf-
varen icke endast skall inkalla infanteriet, utan äfven utfärda person-
liga kallelser och bref till de inom området bosatta ynglingar, som
blifvit anställda vid specialvapnen; men icke nog dermed, utan han
måste äfven till hvarje corps skicka förteckningar öfver de värnplig-
tige, som dit hänvisats. Så komma Maj och Juni månader, då mötena
börja och under hvilka befalet är ständigt sysselsatt med den militära
tjenstgöringen. Om jag då lägger till att han under hela året är sys-
selsatt med att till de olika åklagarne skicka redogörelser och upp-
gifter på dem, som underlåtit att inställa sig vid inskrifningsförrätt-
ningarne och mötena, torde herrarne finna att det blir en tjänst med
fullt ut lika mycket göromål som trots någon kaptens vid den värf-
vade armén. Och icke nog härmed, skulle, såsom reservanterne inom
Stats-Utskottet önska, dessa uppdrag nu öfverlemnas åt det nuvarande
kompanibefalet, så inträffar att expeditionen skulle vexla hvar tredje
månad, ty, som herrarne veta, föres expeditionen mellan mötena inom
kompanierna vid den indelta armén nu under sex månader af kom-
panichefen och under 3 månader af subalternerna. Om nu dessa
förvaltningar anförtroddes åt kompanibefalet, blir följden, att hvar
tredje eller sjette månad alla dessa göromål komma att skötas af en
ny person, och en hvar, som följt mina uppgifter om göromålen,
måste medgifva att derigenom skulle kontinuiteten och noggrannheten
i fullgörandet af dessa bestyr betänkligt lida. Vi kunna ju dessutom
icke förneka, att på det sätt, som hela indelta armén för närvarande
är organiserad, hänvisas officerarne med nödvändighet till andra sys-
selsättningar bredvid sina militära göromål, åtminstone till dess de
uppnått kaptensgraden, hvilket för de fleste är slutpunkten af deras
militära bana. Få de nu deremot ökade löner och blifva mera strängt
bundne af militärtjensten, hemställer jag, om man icke kan antaga att
derigenom också intresset för de militära göromålen i samma mån skall
ökas och derigenom den nya organisationen äfven komma att med-
föra ett plus för armén genom en större duglighet hos dess officerare.

Det är sålunda icke endast rättvisa för en stor klass statstjenare,
vilka icke för närvarande äro så synnerligen väl aflönade, utan äfven
en anordning af de värnpligtiges inskrifning, som blir den billigaste
för landet och af största vigt för arméns tjenstduglighet, som jag be-
gär, då jag anser Kongl. Maj:ts förslag i denna fråga företrädesvis
vara förtjent af bifall. Jag förbehåller mig också att, derest någon
framdeles skulle yrka bifall till regeringens förslag, få understödja

detta, men då jag ser att Utskottets flertal stannat vid att föreslå ett extra anslag af 150,000 kronor till detta ändamål, så skall jag för närvarande inskränka mig till att yrka bifall till detta Stats-Utskottets förslag.

Angående anslag till beredande af ersättning åt värnpligtsområdenas befäl m. fl.
(Forts.)

I detta anförande instämde Herr *Schenström*.

Vidare yttrade:

Herr Danielson: Den ärade talaren började sitt anförande med att säga, att han vore öfverraskad öfver att Stats-Utskottets ledamöter från denna Kammare reserverat sig i fråga om detta anslag. Jag kan om honom säga detsamma, eller att man kunde vara frestad att blifva öfverraskad just öfver hans yttrande, ty han såsom jurist borde väl inse, hvad ett sådant stadgande innebär som det, hvarom här är fråga. Det torde icke för honom vara obekant att i fullmakterna för indelta arméns officerare, sedan de ingått på ny stat finnes inryckt ett förbehåll i öfverensstämmelse med hvad Riksdagen beslöt vid regleringen af arméns löner, och, för att påminna honom om denna bestämmelses innehåll, skall jag taga mig friheten att uppläsa densamma. Det heter nemligen i Riksdagens beslut bland annat: »samt att den löntagare vid krigsmakten till lands, hvilken å ny stat ingått, skall vara skyldig att underkasta sig de förändringar i tjänstgöringsskyldighet och aföningsförmåner, hvilka en omorganisation af landtförsvaret kan göra erforderliga».

Jag hemställer till enhvar, om icke denna föreskrift är så tydlig den kan vara. Då nemligen de fleste af officerarne ingått på ny stat och detta vilkor finnes intaget i fullmakterna, är ju alldeles uppenbart att Riksdagen dermed afsett att, om någon förändring skulle göras i afseende å tjänstgöringen, så skulle Kongl. Maj:t hafva rätt att lämpa deras löneförhållanden derefter.

Jag skulle vilja säga att jag till och med skulle blifva något mera än öfverraskad, om man icke nu skulle tillämpa detta stadgande. Nu har den värde talaren, herr von der Lancken, också sagt att de uppdrag, man skulle gifva dem, skulle vara så omfattande, emedan de förteckningar, de skulle föra, omfattade ända till 5,000 namn. Skulle man dela upp detta göromål på 25 arbetsdagar, så kunde det ändå fullbordas, om de endast skrefvo 200 namn om dagen och det torde väl icke vara för mycket.

Han talade vidare om kostnaderna för inskrifningsbefålet, men i det hänseendet får jag säga att de blifva icke synnerligen mycket högre enligt Kongl. Maj:ts förslag, ty skillnaden i stat skulle endast utgöra för regementschef 25 kronor och för corpschef 20 kronor årligen, men förhållandet blir för kompanibefålet något annat.

Jag har ännu ett skäl till att yrka afslag å Kongl. Maj:ts proposition i denna punkt och det är, att jag anser att Kongl. Maj:t har så betydliga belopp till sitt förfogande under denna hufvudtitel att, om man också skulle tänka sig att Kongl. Maj:t icke skulle tillämpa Riksdagens af Kongl. Maj:t fastställda förbehåll i fullmakterna, så finnas flera andra medel att tillgå.

Jag vill återföra i minnet en liten tabell, som finnes vidfogad statsrevisorernes berättelse för 1884.

*Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)*

Den återfinnes på sidd. 205 och 206 i deras revisionsberättelse och upptager icke obetydliga belopp, som utbetalats från besparingarne på fjerde hufvudtiteln och som enligt tabellen uppgingo till 418,504 kronor 6 öre. Det är så sällan man får se dylika uppgifter i revisionsberättelserna, men denna gång hade de iukommit, som det vill synas, på grund af votering, enär flera reservanter finnas, hvilka samtliga tyckas hafva tillhört Första Kammarens revisorer. Hvarken i förra eller detta års revisionsberättelse finnes någon sådan tabell intagen.

När man nu ser att Kongl. Maj:t kan disponera betydliga belopp af sådana medel, så hemställer jag hvarför det icke skulle kunna tagas af dessa medel äfven till ifrågavarande ändamål. Jag anser mig hafva ett särskildt skäl för denna åsigt deri, att bland dessa besparingar på fjerde hufvudtiteln ingå högst betydliga summor, som inflyta under s. k. liggetider. Det förhåller sig nemligen så att, när en tjänst blifvit ledig, lägges den del af lönen, som belöper sig för tiden emellan tjänstens ledigblifvande och återbesättande, till dessa besparingar, och som denna mellantid vanligen räcker minst två, ofta fyra månader, så kan man förstå att icke så obetydliga belopp derigenom erhållas.

Det synes således att Kongl. Maj:t redan har till sitt förfogande tillräckliga medel för bestridande af de ökade utgifter, som af inskrifningssystemets genomförande kunna påkallas, men det synes mig äfven som om saken skulle kunna vinnas genom omflyttning eller andra ändringar i militärbefälens tjänstgöringsförhållanden, t. ex. derigenom att de, hvilka komma att sköta rullföringen, finge dagaflöning i stället för tjänstgöringspenningar, en förändring som jag icke kan finna något hinder att genomföra, om Kongl. Maj:t blott så förordnar.

Jag hemställer därför om det kan vara skäl från Riksdagens sida att rubba den en gång fastställda löneregleringen för att få denna sak ordnad. Jag vill blott erinra derom att, när denna lönereglering år 1875 fastställdes, hade man för ögonen det då föreliggande armémorganisationsförslaget, som var bygd på ren värnpligt. Beslutet fattades således med hänsyn till en betydlig utvidgning af militärernas skyldigheter, och de skulle således genom den nu ifrågavarande tillökningen i göromålen få vida mindre arbete än man då tänkte sig. Jag tror också att många militärer då voro af den åsigt att Riksdagen visade sig särdeles frikostig. Nu hafva de suttit i tio år och åtnjutit denna löneförbättring, utan att dock hafva haft mera att utträtta än förut, men när man nu vill ålägga dem litet mera rullföring, än som hittills förekommit, fordra de en särskild ersättning därför af icke mindre än 218,000 kronor. Jag frågar om man icke har skäl att förvåna sig häröfver, och aldrig kan jag tro att denna Kammare skulle så litet respektera ett Riksdagens en gång fattade beslut, att den nu skulle vilja utan skäl frågå detsamma. Det förundrar mig äfven, att icke Kongl. Maj:t, i stället för att framlägga ett dylikt förslag, tillsagt sina tjänstemän att utan vidare göra sina skyldigheter, efter som Kongl. Maj:t finner för tjensten erfordras, så vida de ville bibehållas vid de dem beviljade förmåner.

Detta är i korthet hvad jag haft att andraga i denna sak; jag tror att min reservation har sin fulla befohgenhet och får därför

hemställa, att Kammaren måtte, med afslag å så väl Kongl. Maj:ts framställning som Utskottets förslag, bifalla reservationen.

Chefen för Kongl. Landförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet Ryding: För att rätt förstå de ord, som den siste talaren uppläste, tror jag att man får studera 1875 års lönereglering i sammanhang och dessutom litet noggrannare, och då tror jag äfven, att man kan draga helt andra slutsatser af den, än han gjorde. 1875 års lönereglering skedde i syfte att genom indragning af indelta arméns boställen kunna få lönerna lika för samma grader inom hela armén. Men som tjänstgöringsförhållandena voro olika vid garnisonsregementena och den indelta armén, måste man på något sätt tillse att till den ordinarie lönen äfven skulle läggas ett tillskott, motsvarande tjänstgöringspenningarne i de civila embetsverken, och man finner tydligt afsigten vara, att dessa tjänstgöringspenningar skulle utgå med ett belopp, så vidt möjligt är, sådant, att de utgjorde ersättning för hvarje dag man tjänstgjorde.

Derför infördes också mycket riktigt dagaflöningen för den garnisonerade armén, men för den indelta armén, der tjänstgöringen var olika, tillgrip man något, som i lönestaten kallas »tjänstgöringspenningar». Med tjänstgöringen vid den indelta armén förhåller det sig så, att regements- och corpscheferna hafva sådan hela året om. Derföre motsvara också, som herrarne kunna se, regementschefens tjänstgöringspenningar så i det närmaste dagaflöningen, att skillnaden endast består i ett tal, som för beloppets utjemnande till jemnt hundratals erfordrats. För regementschefen skulle en dagaflöning mellan mötestiden uppgå till 1525 kronor, under det han i tjänstgöringspenningar åtnjuter 1500 kronor; man ser således tydligt, att man här så mycket som möjligt sökt göra dagaflönings- och tjänstgöringspenningarnas belopp lika för den, som tjänstgör hela året om. För corpschefen skulle samma dagaflöning uppgå till 1220 kronor, under det att han åtnjuter 1200 kronor i tjänstgöringspenningar.

För de öfriga expeditionerna inom den indelta armén, såsom majors- och kompanichefsexpeditionerna, är tjänstgöringen ordnad på annat sätt. Expeditionsföringen är der ambulatorisk; majorsexpeditionen skötes mellan mötena under ett kvartals tid af hvarje regementsofficer vid regementen, der det finnes 3 regementsofficerare utom chefen. Vid kompanierna skötes den mellan mötena af kompanichefen under ett kvartal och under de två öfriga kvartalen af subalternerna. Uti afgifvet underdånigt memorial, som finnes bifogadt Kongl. Maj:ts löneregleringsförslag år 1875, yttrar dåvarande krigsministern: »Beträffande åter *dagaflöningen* lärer denna vid indelta armén icke lämpligen bära åtnjutas under längre tid, än vapenöfningsarna fortgå, eller 2 månader, alldenstund *tjensten på roten* icke utgör ett dagligt arbete; hvaremot jag, såsom ersättning för *tjensten på roten i förhållande till dess utsträckning och vikt*, åt indelta arméns befäl föreslagit lämpliga tjänstgöringspenningar». Vidare förekommer i samma memorial följande: »Ehuru, såsom jag förut anmärkt, det varit min sträfvan att så uppgöra förslaget till lönereglering, att den skulle vara *passande äfven vid en ny härordning*, är det dock klart,

*Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)*

Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

att ett genomförande af en förändrad arméorganisation ovilkorligen måste medföra rubbningar i bestående förhållanden, med afseende å så väl tjenstgöringsskyldigheten, som i viss mån äfven aflönningen. Det torde således vara af klokhet betingadt och, vid de i allmänhet förbättrade villkor, hvaraf arméns befäl, om löneregleringen efter detta mitt underdåniga förslag genomföres, i allmänhet kommer i åtnjutande, icke obilligt att stadga, det den, som ingår å ny lönestat, skall vara skyldig underkasta sig de förändringar i *tjenstgöringsskyldighet och aflöningsförmåner*, hvilka en omorganisation af landt försvaret kan göra erforderliga.» Synes det icke af detta tydligen framgå, att meningen var, att om någon förändring i arméorganisationen komme att genomföras, densamma äfven skulle ske i den rigtning, att aflöningsförmånerna skulle ställas och beräknas i förhållande till tjenstgöringen.

Riksdagens svar är ett upprepande af dessa ord, och det var också detta, som herr Danielson uppläste. Det kan ju icke vara mera än två fall, som kunna inträffa, antingen att det icke är någon förändrad organisation, som genom värnpligtslagen antagande är införd, i hvilket fall man *icke är skyldig att underkasta sig någon förändring i tjenstgöringsskyldigheten*; eller ock att en förändrad organisation egt rum, då denna skyldighet inträdt *icke blott i afseende på tjenstgöringsskyldigheten, utan också i afseende på aflöningsförmåner*.

Detta motstånd, som här möter, är desto mera oväntadt, som Ni, mine herrar torde erinra Eder hvad jag har yttrade på aftonen den 9 Maj sistlidet är, *innan* den nya värnpligtslagen antogs. Der talades mycket om att, i fall värnpligtslagen bifölles, så komme Kongl. Maj:t att begära ökade anslag till en massa nytt befäl för att sköta och öfvervaka inskrifningsväsendet. Härvid hägrade förmodligen för talarnes tankar 1882 ars komitéförslag om införande af en mängd nya tjänster, reservbefäl m. m. Men att här så icke är förhållandet, ber jag herrarne öfvertyga sig om genom att se efter i tabellerna angående de nya bevaringsstrupperna, hvilka tabeller tvärt om visa att en icke obetydlig minskning i arméns befäl egt rum. Emellertid svarede jag på dessa invändningar från den plats, der jag nu står, följande: »de indelta regementenas kompani- och bataljonschefer likasom de underofficerare, som äro afdelningschefer, hafva efter mitt förmenande god tid för att äfven kunna sköta rullföringen vid bevaringen. De utgifter, som sålunda här behöfva ifrågakomma, inskränka sig till endast den ersättning för ökad besvär, som denna rullföring förer med sig. Det är allt.»

»Det finnes dock några provinser här i Sverige, der inga indelta regementen äro förlagda, utan endast s. k. bevaringsbefäl, såsom i Vesternorrlands län, Blekinge och Halland. Till följd deraf att befålet icke är skyldigt att bo inom dessa bevaringsområden, uppstår detta befäl, som bekant är, mindre löneförmåner. Skall man således här få befäl, som vill åtaga sig rullföringen och på samma gång förbinda sig att bo inom dessa områden, så har jag forestält mig att sådant skulle kunna vinnas derigenom, att man bjuder detta befäl en dagaflöning under tiden mellan mötena, hvarigenom dessa inkomster blifva bättre motsvarande dem, som nu åtnjutas vid de indelta rege-

mentena; äfven i detta fall behöfver således intet nytt befall att anställas.

Krigsstyrelsens afsigt har ock varit att, på samma gång en revision af den nu gällande beväringskonventionen med Gotlands invånare eger rum — en revision som nu är begärd och hvarigenom antalet exercerande årsklasser der borde minskas — öfverflytta det derigenom uppkommande öfverflödiga befall från Gotlands nationalbeväring till Halland och Blekinge, hvarigenom icke allenast nödigt befall vinnes för dessa provinsers beväring, utan äfven staten drabbas af vida mindre kostnad än den, som nu utgår i form af rese- och traktamentsersättning åt officerare, kommenderade från den öfriga armén för att exercera beväringen i dessa nyssnämnda provinser.»

Är det icke, mine herrar, fullkomligt detsamma, som nu är föreslaget för Riksdagen i den föreliggande Kongl. propositionen eller ökad aflöning för ökad besvär för de indelta regementenas befall? Det föreslås dagaflöning för beväringstruppernas befall samt, för att få ett helt genomfördt system och på samma gång få kostnaderna härfor att utgå med så ringa belopp som möjligt, föreslås äfven dagaflöning för *det* indelta befalet, som har tjänstgöring under *hela* tiden mellan mötena. Att, hvad kostnaderna beträffar, förhållandet nu ställer sig såsom nämnts, hörde vi af de siffror, som den förste talaran anförde. Landtförsvarskomitén har nemligen beräknat dessa kostnader till 536,400 kronor, men genom minskning i antalet afdelningsområden skulle, om man tillämpar det af landtförsvarskomitén upprättade aflöningsystemet, kostnaderna för rullföringen i alla fall uppgå till 367,560 kronor. Nu deremot föreslås endast 218,000 kronor, således en minskning af 318,400 kronor mot hvad landtförsvarskomitén ursprungligen föreslagit. Nu föreställer jag mig att man säger: detta är nog godt och väl, men icke behöfver väl en kompanichef för denna tjänstgöring få så hög aflöning som 1,095 kronor i stället för nu utgående 400 kronor i tjänstgöringspenningar. Som jag hört flere säga detta, är det måhända en allmän uppfattning, men denna uppfattning är oriktig. Från dessa 1,095 kronor bör man nemligen först draga de 180 kronor, som stå på kompanichefens aflöningsstat och som äro beräknade såsom dagaflöning under mötet. Då återstå 915 kronor. För att kunna få medel till dessa 915 kronor har Kongl. Maj:t beräknat icke endast tjänstgöringspenningarne, 400 kronor, utan äfven öfriga tjänstgöringspenningar, som finnas för en del öfriga officerare på kompaniet och hvilka uppgå i medeltal till 340 kronor. Det återstår således såsom förhöjning för hvarje kompaniofficer ett arfvode af endast 175 kronor. Detta är allt. Jag vet mycket väl, att man på flere håll ser i denna anordning ett attentat mot indelningsverket, derigenom att man vill, såsom man säger, släppa subalternofficeren för mycket lös. Jag åter ser saken endast på det sättet, att skall beväringen anmäla sin vistelseort och sina flyttningar, så måste detta ske till ett bestämdt ställe, till ett ställe som är fixt hela året om, så att beväringssynglingen icke behöfver leta efter det befall, som den vill träffa, vare sig personligen eller med brefkort. Till åstadkommande häraf är det derfor nödvändigt att en expedition finnes inom kompaniet förlagd på ett bestämdt

*Angående
anslag till be-
redande af
ersättning åt
värnplikts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)*

Angående
anslag till be-
redande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

ställe hela året om, och kompanichefen är den naturlige målsmannen för denna expedition. Men om kompanichefen sköter kompaniexpeditionen hela året om, blir det icke tillfälle för subalternerna att handhafva expeditionen, och därför hafva deras tjenstgöringspenningar beräknats ingå i aflöningen för rullföringen. Såsom vederlag för detta få de indelta officerarne deremot den förmån, att de mellan mötena kunna vistas och sköta sig bäst de vilja. Kommenderas de åter till tjenstgöring, om kompanichefen är borta eller på annat sätt förhindrad, få de för det kvartal de tjenstgöra 90 kronor i månaden eller tre gånger 90, det vill säga 270 kronor, i stället för de tjenstgöringspenningar de nu uppbara. Jag visade nyss, att hela den begärda aflöningsförhöjningen, som för en kompanichef skulle utgå af detta anslag, belöpte sig till 175 kronor.

Fanjunkarne äro kompanichefernas naturliga biträden i expeditionerna. Nu infinna de sig icke mer än kanske en gång hvar fjortonde dag eller en gång i veckan hos kompanicheferna för att biträda i expeditionen. Men kommer denna rullföring i gång, komma de att oftare behöfva installa sig der.

Våra underofficerares aflöning är, sedan boställena togos från dem, så liten, att vill man uppehålla denna corps, så bör man göra allt för att förbättra deras vilkor. Nu vill man förbättra lönen för fanjunkarne likasom för bataljonsadjutanterna därför, att fanjunkargraden är ju den högsta grad, en underofficer i allmänhet kan nå. Der stannar han i de flesta fall under längre tid, och som han vanligen då afven har familj, så behöfvas inkomsterna bättre i denna grad än i de andra. Förhöjningen för en fanjunkare uppgår till 187 kronor 50 öre. I landsförsvarskomiténs förslag var kostnaden för afdelningscheferna upptagen till ett sammanlagdt belopp af 230,000 kronor, här deremot till endast 50,000 kronor. Värnpligtslagen säger, att det skall finnas afdelningsområden; de behöfvas också nödvändigt i somliga provinser i Norrland, såsom i Vester- och Norrbotten samt Jemtland, eller der områdena hafva stor vidsträckthet, men de behöfvas afven öfverallt i andra provinser, om rullföringen skall kunna obehindradt fortgå, när regementet blir bortkommenderadt eller skall mobiliseras, och under vanliga förhållanden när kompanichefen skall på möte. Derfor upptages här i hvarje kompaniområde en afdelningschef, som skall biträda kompanichefen med tjenstgöringen i en del af kompaniområdet under vanliga förhållanden och öfvertaga tjenstgöringen, när hela kompaniet är borta. I andra länder är rullföringen anförtrödd åt ett särskildt befäl, det s. k. landtvärnsbefålet eller territorial-arméns befäl, som icke kommenderas ut, då liniarmén sättes på krigsfot, och derigenom kan der enrulleringen obehindradt fortgå. Afdelningschefens arbete är föreslaget skola betalas med 250 kronor, således med ett belopp, som är större än hvad tillökningen är både för kompanichefen och fanjunkaren. I denne afdelningschef har man afven trots sig finna en naturlig målsman för landtstormen, kring hvilken den skulle kunna samla sig i händelse af behof.

Hvad de rullförande regementsofficerarnes, d. v. s. öfverste-löjtnantens och majorens dagaflöning angår, bidraga 3 regements-officerares tjenstgöringspenningar till den — enligt samma grunder

som i kompaniofficersgraden redan är omtaladt — och äfven derigenom har statens ifrågasatta bidrag blifvit minskadt. Endast på alla dessa sätt, som nu här framhållits, har man lyckats nedbringa kostnaden för rullföringen från 536,400 till 218,000 kronor.

Reservanterna säga riktigt nog att göromålen till att börja med torde blifva dryga, men förmena att de efter någon tid icke blifva särdeles ansträngande. Det första skrifer jag under, men icke det senare, och huru man kan resonnera olika i detta fall, kan Kammarens ledamöter finna vid genomläsningen af hvad Första Kammarens statsutskottsledamöter yttrat derom. Man har der beviljat 150,000 kronor, emedan man ansett arbetet blifva *ringa* till en början, men medgifvit en stegring sedermera. Om dessa båda åsichter skola kunna förenas, tror jag, man kommer till det rigtiga resultatet, att göromålen både nu och framdeles blifva ganska betydande.

En omflyttning af lönestater går icke gerna för sig, utan att Riksdagen dertill gifver sitt medgifvande, och skulle det således på något sätt medgifvas, att Kongl. Maj:t finge använda befålets och subalternofficerarnes tjänstgöringspenningar på sätt, som föreslagits, så föreställer jag mig att det borde ske genom en Riksdagens skrivelse.

Den siste ärade talaren nämnde om de stora besparingar, som skulle finnas på denna hufvudtitel. Ja, dessa uppkomma på grund af författningarnes bestämmelser om en så kallad liggetid samt i följd af vakanser. Det är nemligen befaldt, att icke någon plats vid armén, utom förtroendesysslorna, får tillsättas, utan att det förflutit en så kallad liggetid. Denna är bestämd till två månader, hvarje månad beräknad till fyra veckor, men tiden har minskats till sex veckor genom en bestämmelse i tjänstgöringsreglementet. Så finnes det derjemte vid alla befattningars tillsättande en klagotid. Klagomål inkomma icke ofta, men det händer dock någon gång. Genom Riksdagens beslut år 1883 att till arméns gamla enke- och pensionskassa skulle af besparingarne få utbetalas, hvad som erfordrades att sätta denna kassa i stånd att fullgöra sina förbindelser, och att den ersättning dessutom af de 50,000 kronor, som förut varit uppförda på nionde hufvudtiteln till militära embets- och tjänstemäns enkor och barn, skulle utgå, har, oaktadt den i sammanhang dermed gjorda bestämmelsen att liggedagstiden komme att ökas med en månad, besparingarne numera icke kunnat blifva så särdeles stora. Såsom bevis på att besparingarne genom liggedagstiden icke äro så synnerligen stora, vill jag nämna, att Armeförvaltningen, som fick befallning att afgifva yttrande om till huru stort belopp liggetidsbesparingarna för hvarje månad uppgingo, angaf dem till 35,000 kronor i månaden. Pensionskassan har endast för i år reqvirerat 70,000 kronor, motsvarande således två månaders besparingar. Då man sagt, att besparingarna uppgå till 35,000 kronor i månaden, kan man lätt beräkna, till huru mycket de uppgå under fyra månader, och dessa besparingar användas dessutom icke på något sätt, som man bör vara rädd för att erkänna. De hafva nemligen under flera år användts till att gifva den indelta armén kapotter, derför att beklädnadsanslaget icke räckt till. Dertill gafs 1882 100,000 kronor, 1883 ett lika stort belopp, men sedermera endast 50,000 kronor. I år äro af dessa besparingar tagna

Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

Angående anslag till beredande af ersättning åt värnpligtsområdenas befäl m. fl. (Forts.)

något mera än 50,000 kronor för att skaffa utredning till arméns sjuk- och förbinderivagnar.

Förra året användes besparingarne till en stor del på följande sätt. Det inkom en anmälan från Karlskrona, att sundet utanför befästningarne vid Hvita Krog vallat igen sig allt mer och mer, och det begärdes att regeringen hos Riksdagen skulle göra framställning om anslag för uppmuddrande af sundet, så att man derefter icke kunde vada deröfver. Jag känner allt för väl Riksdagens månhet om våra befästningar för att till Riksdagen vilja inkomma med begäran om detta anslag, och derfor föreslog jag Kongl. Maj:t att taga af besparingarne för detta ändamål. Jag vore tacksam att få se den tabell, som Herr Danielson omnämnde och som visade att omkring 600,000 kronor funnes till regeringens disposition. Jag är rädd för att der förekomma sådana saker som förekomma i statsrevisorernas berättelse om Fjerde hufvudtitelns extra inkomster, men som vid närmare påseende reducerades ganska betydligt genom de s. k. »omföringarne», som alltid förekomma i penningeförvaltande verk. Men dessa omföringar borttagna, var det i alla fall der 3 à 400,000 kronor som stodo upptagna såsom extra inkomst. Der upptogs för det första 76,000 kronor, Stockholms stads bidrag till inqvarterings- och servismedlen. Ja, detta inbetalas visserligen till Arméförvaltningen, men ej såsom »extra inkomst», utan utgår till i författningar bestämda ändamål. Likaså fans der en post på 75,000 kronor för värfvade regementenas beklädnad och en annan på 89,000 kronor för de indelta regementenas. Detta sista är så till vida en inkomst, att, då indelta arméns beklädnadsdirektioner requirera kläder, renslar o. s. v. för utredning, lemnas detta från allmänna utredningsförrådet. Då sedermera räkenkaperna göras upp, betalar hvart regementes beklädnadsdirektion dessa persedlars pris till Arméförvaltningen. Detta torde sålunda icke kunna kallas en »extra inkomst» som får användas huru som helst. Möjligen är bokföringssättet i Arméförvaltningen dunkelt eller origtigt, och detta kanske har förvillat begreppen, så att det ser ut som om stora fonder funnes till Kongl. Maj:ts disposition. Det finnes verkligen några stora fonder, men dessa användas på sätt som synes af statsrådsprotokollen och af räkenkaperna. Så hafva vi t. ex. trosspassevolansfonden för trossfordons anskaffande; volontärvakansmedelsfonden står till Kongl. Maj:ts disposition för uppehållande af timmermansskolor, hofbeslagareskolor, skolor för sjukvårdssoldaternas utbildning m. m. Jag hörde nämnas, att det äfven skulle utgå aflöningar af de förutnämnda besparingarne, och som jag hört detta en gång förut, har jag tagit reda på förhållandet och det visar, att dessa besparingar åtminstone icke användts annat än till statsverkets fromma. Det var nemligen två tjänstemän i Arméförvaltningen, den ene var advokatfiskal, hvilka vid omorganisationen öfverflyttades på indragningsstat såsom obehöfliga enligt nya organisationen. I stället för att begära dessa medel för dem af Riksdagen, gaf man dem ersättningen af besparingarne. En annan aflöning utbetaltes till en vice auditör vid Skaraborgs regemente. Den ordinarie auditören, som var lam, var på gamla lönestaten och hade sålunda inga tjänstgöringspenningar att afstå. Som tjensten i alla fall måste bestridas, upp-

drogs åt en annan person att sköta tjänsten för ungefär halfva lönen, och hvilka medel äfvenledes togos af hufvudtitelns besparingar. På samma sätt var förhållandet vid Gotlands nationalbeväring, der det utbetaltes aflöningsmedel af besparingarne, emedan fältkamreraren var för gammal att tjänstgöra och man icke kunde få någon som ville bestrida tjänsten för det ringa belopp, som af mannens lön fans disponibelt för tjänstens upprätthållande. Det torde således icke kunna betraktas såsom ett fel, utan snarare tvärt om, att Kongl. Maj:t vid dessa tillfällen tagit af besparingarne i stället för att i hvarje särskildt fall gå till Riksdagen.

För att emellertid komma till något resultat, ber jag få säga Kammaren, att, efter den uppfattning jag har af 1875 års lönestat och de ord, som der förekomma, jag icke tror att denna rullföring kan läggas på kompanicheferna utan ökad ersättning, såsom jag nämnde förra året. Hade det anslag å 218,000 kronor beviljats, som Kongl. Maj:t nu begärt, så hade det äfven blifvit samma system i afseende på aflöningen till indelta armén, som nu tillämpas vid den garnisonerade, och då hade man kunnat genomföra systemet med både lön och dagaflöning för alla dem, som hade daglig tjänstgöring, men endast lön till dem, som icke hade någon tjänst mellan mötestiderna. Nu kan detta icke ske med dessa 150,000; men åtminstone kunde man delvis genomföra aflöningen isynnerhet för kompaniofficersgraderna och för fanjunkare. Jag tror äfven att Kammaren genom sitt beslut i dag på förmiddagen eller, såsom ordalagen äro, »med godkännande af de vid statsrådsprotokollet den 11 Januari 1886 fogade förslag till stat för Blekinge bataljon och till nya stater för Gotlands nationalbeväring samt Hallands och Vesternorrlands bataljoner etc», bundit vid sitt ansvar, att det skulle finnas ett anslag till befalet för de värnpligtiges rullföring. Ty i dessa stater finnas följande ord: »Stat för Hallands bataljon (Vesternorrlands bataljon) (Blekinge bataljon).

Dagaflöning utgår för tjänstgöring mellan de årliga vapenöfningarne jemte beväringens redovisning från anslaget till ersättning åt värnpligtsområdenas befäl och under de årliga vapenöfningarne af anslaget till beväringens vapenöfningar samt utgör:

för bataljonschef 4 kronor; regementsläkare, kapten och regementsquarttermästare 3 kronor; löjtnant och underlöjtnant 2 kronor; fanjunkare och regementstrumslagare 1 krona; bataljonsadjutant, sergent och spel 40 öre.»

I dessa stater är således tydligen sagdt, att det skall utgå dagaflöning till dessa officerscorpser för beväringens redovisning, från anslaget till ersättning åt värnpligtsområdenas befäl.

Herr von der Lancken: Efter det yttrande, som nu kommit från statsrådsbanken, kan jag fatta mig mycket kort.

Jag vill blott erinra Herr Danielson derom, att om jag under mitt anförande någon gång kommit att tala om inskrifningsområdena, en hvar, som följt mitt föredrag, med lätthet skall inse, att jag med detta uttryck afsett kompaniområdena. Detta blir så mycket mera uppenbart, som jag just nämnde dess befälhafvare, kaptenen, såsom den der i detta afseende kunde anses bilda typen för den indelta

Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

Angående
anslag till
beredande af
ersättning af
vårnplikts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

arméns officerare. Tvisten oss emellan är ju egentligen den, huru vida officerarnes vid indelta armén fullmakter äro sådana, att dessa officerare kunna åläggas skyldigheter af den beskaffenhet, som här är i fråga. Jag ber ännu en gång få accentuera, att denna skyldighet icke är af militär, utan af civil art, och att det, då 1875 års lönestat infördes, icke förutsattes en sådan utsträckning af officerarnes tjänstgöringsskyldighet. Jag hemställer, huru vida icke Kammaren måste erkänna, att den nu ifrågasatta tjänstgöringen är lika omfattande och lika maktpåliggande som den, hvilken förrättas af den värfvade arméns officerare och om det icke då också är i sin ordning, att de officerare, hvarom nu är fråga, böra åtnjuta dagaflöning under hela den tid de äro i tjänst.

Herr Danielson nämnde vidare, att det icke vore så många officerare som frågan gälde. Jo, mine herrar, det är 8 på hvarje indelt regemente och således nästan alla kaptener i Sverige. Kan det vara billigt att ålägga en så stor officerspersonal en tjänstgöring, som de lagenligt icke hafva någon skyldighet att åtaga sig?

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Persson i Vadensjö: Den af den siste talaren framhållna omständigheten, att kompanicheferna vid indelta armén skulle genom det ifrågavarande åliggandet få lika mycket att göra som kompanicheferna vid de värfvade regementena, synes mig icke tala för, utan snarare mot beviljandet af det här ifrågasatta anslaget. Jag trodde, att det skulle kunna anföras något mera talande skäl för bifall, men om detta är det hufvudsakligaste, så kommer jag för min del att yrka afslag.

Hvar och en som är bosatt eller åtminstone någon tid vistats i en stad, der värfvade trupper äro förlagda, torde hafva kommit under fund med, att dessa kaptener vid de värfvade regementena ingalunda hafva någon öfversträngande tjänstgöring. Detta visar sig klart och tydligt deraf, att då det i en sådan stad är fråga om att tillsätta någon tjänst i stadens allmänna angelägenheter, så uppföres alltid den eller den kaptenen på förslaget, först och främst derföre att han visat sig pligttrogen i fullgörandet af de befatningar, han åtagit sig, men äfven derföre att han vanligen har mera tid att egna åt en sådan syssla än andra tjänstemän.

Då jag, som sagdt, icke hört något giltigt skäl anföras för det begärda anslagets beviljande, anhåller jag om afslag å Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Danielson: Ja, det är icke mycket att säga i denna sak. Jag tror, att det redan anförda är fullt tillräckligt för att motivera yrkandet om afslag.

De af Herr Krigsministern anförda skälen voro rätt upplysande och äfven om man icke kan gilla att Kongl. Maj:t Riksdagen ohörd, anordnat en del anslag af befintliga besparingar såsom för byggnader m. m., så och enär detta har skett under en lång följd af år och säkerligen ännu fortfarande eger rum, kan ju Kongl. Maj:t väl gå till väga på samma sätt i fråga om detta anslag. De belopp jag tog mig

friheten syfta på i denna tabell äro icke små. Så till exempel har det utgått en stadigvarande lön af 2,300 kronor årligen till en sekreterare i Krigskollegium och ett belopp af ända till 100,000 kronor för utförande af åtskilliga för landtförsvaret erforderliga nybyggnads- och reparationsarbeten. Sålunda hafva anordnats 16,000 kronor till anskaffande af ny lokal för Krigskollegii arkiv, 45,975 kronor till byggnadsarbeten för krigshögskolan o. s. v. Här af synes således att ganska stora belopp varit tillgängliga. Men jag anser det vara något besynnerligt att Riksdagen icke årligen får del af sådana der anordningar. Det är ganska svårt för statsrevisorerna att se rätta sammanhanget och det tyckes vara, så att säga, rent af en upptäckt, att 1884 års revisorer fingo reda på huru saken förhöll sig.

Hvad beträffar den omständigheten, som enligt Herr Krigsministerns åsigt borde utgöra det starkaste skälet för bifall till Kongl. Maj:ts förevarande framställning, eller att Kammaren i dag på förmiddagen genom sitt beslut i 10:de punkten mom. a redan skulle hafva godkänt denna dagaflöning, tror jag för min del icke att det beslutet kan tydas derhän. Jag har nemligen ansett, att det ifrågasvarande beloppet skulle syfta på just den ersättning, som är afsedd att utgå vid inskrifningsexpeditionen. Nu säges visserligen dagaflöning, men det talas också om andra kostnader, såsom utgifter för skrifmaterialier, tryckning o. s. v. Dermed må nu vara huru som helst, men jag hemställer, huru vida Kammaren kan frångå ett så vidt omfattande beslut som det, då Riksdagen 1875 faststälde den stora löneregleringen. Skulle vi göra det, ja, då tror jag vi kunna uppgifva hela fältet. Då skola helt säkert alla öfriga tjänstemän komma med samma anspråk på löneförbättring.

Det har blifvit yttradt, att regeringen icke kunnat underlåta att framlägga detta förslag om tillökning i aflöningen till ifrågasvarande officerare, då de skola blifva underkastade en utsträckt tjänstgöring. Jag för min del tror, att man icke gerna kan använda ordet underkasta här vid lag i den meningen, emedan det är deras skyldighet att utan tillökning i aflöningen fullgöra detta ökade arbete. Att blott höja lönen är väl ingen underkastelse.

Jag finner således alla skäl tala för afslag å Utskottets förslag i denna punkt och vidhåller mitt yrkande.

Herr Vice Talmannen Larsson: Jag har, såsom herrarne sett, instämt i den reservation, som vid denna punkt är afgifven af Herr Danielson.

Jag tror i likhet med honom, att man mycket väl kan lägga detta lilla bestyr på det nuvarande befälet, utan att det behöfver öfvercransträngas. Jag kommer mycket väl ihåg, då man 1875 bestämde de nuvarande lönerna, vid hvilket tillfälle jag var reservant i Stats-Utskottet och icke ville gå in på den föreslagna löneregleringen, därför att jag icke ville reglera lönerna, förrän jag fick se det ökade arbete, för hvilket den ökade aflöningen skulle tilldelas; ty jag ansåg de förutvarande lönerna tillräckligt stora för det arbete man då fordrade. Men då hänvisades jag till det vilkor, som var fäst vid löneregleringen, att nemligen befälet skulle vara underkastadt den

*Angående
anslag till
beredande af
ersättning af
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)*

Angående
anslag till
beredande af
ersättning af
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts).

förökade tjänstgöring, som kunde blifva en följd af en ny härordning.

Nu vet jag att man på afdelningen först försökte framhålla, att här icke vore fråga om någon ny härordning och att man således icke kunde pålägga detta lilla bestyr, emedan ingen vore skyldig att åtaga sig det; men man fann slutligen, att det icke var så godt att försvara denna sats, utan man nödgades frågå densamma. Man måste också komma ihåg, att den lönereglering, som genomfördes 1875, skedde för dem som skulle få ökade löner i den behagligaste tiden. Ty den skedde efter de goda åren och man gaf då stora löner. Jag tror, att om man hade dröjt några år till, det icke hade varit möjligt att få denna lönereglering genomdrifven.

Nu säger man, att detta bestyr med inskrifningar och redovisningen af de värnpligtige skulle blifva ett ökad besvär för befalet och att det alltså borde därför hafva ökad ersättning. Det vore dock märkvärdigt, om icke dessa göromål, hvarom här är fråga, skulle höra till tjentgöringen i allmänhet. Mig förefaller det orimligt att, då man en gång gifvit befalet tillräckligt stora löner för att det skall kunna lefva derpå och dervid fordrat helt litet arbete, man, då det fordras litet mera arbete, skulle säga: nej, då måste därför gifvas särskildt betaldt. Om det råkade till att blifva krig och det derigenom blefve ökad besvär för herrar militärer, skulle vi då betala särskildt för detta ökade besvär att försvara landet, sedan man betalt dessa militärer under många år för att de skulle vara beredda att försvara oss i behofvets stund? Jag tror således för min del att det icke kan råda någon tvekan, huruvida man bör pålägga detta lilla bestyr eller icke. Jag tycker att det rent af vore en barmhertighet mot de indelta officerarne, om de finge något att göra, ty det värsta af allt är att gå sysslolös hela året. Och detta arbete är ganska ringa och kan nog anordnas så, att det icke blir synnerligen besvärligt. Jag tror också, att besväret för de värnpligtige skulle blifva mycket mindre, om befalet icke hade betaldt för att pålägga dem större tunga än som är nödvändig.

Inom afdelningen hade jag en särskild åsigt i frågan. Jag skilde mig icke från mina kamrater i denna Kammare i det afseende, huruvida man skulle bifalla eller afslå den Kongl. propositionen, ty deruti var jag ense, att man borde afslå densamma. Men jag hade önskat att, jemte det man afslog det begärda anslaget på 218.000 kronor, man skulle gå in på den delen af Kongl. Maj:s proposition, der Kongl. Maj:t begär rätt att vidtaga de förändringar i aflöningsstaten, som erfordras för tillämpningen af den nya värnpligtslagen. Jag fick icke majoritet för denna min åsigt, men det förefaller mig dock, att om Riksdagen skulle kunna göra det möjligt för Kongl. Maj:t att genomföra denna inskrifnings förordning utan ökade kostnader för statsverket, så borde man gifva Kongl. Maj:t rätt att i vederbörande lönestater göra de jemkningar och de förändringar, som med hänsyn dertill kunde betingas. Jag vågar nu knappast göra något yrkande i detta fall, ty jag kan icke begära, att Kammaren så att säga på rak arm skall kunna taga det för godt, men jag vill dock till den kraft och verkan det kan hafva låsa upp ett förslag härutinnan, sådant jag

tänkt mig detsamma. Det lyder sålunda: »att Kammaren, med afslag å det af Kongl. Maj:t åskade anslag, 218,000 kronor, till ersättning åt värnpliktsområdenas befäl m. fl., medgifver Kongl. Maj:t rätt att i vederbörande aflöningsstater vidtaga de ändringar, som påkallas för handhafvandet af inskrifningen och redovisningen af de värnpligtige och hvad dermed sammanhänger.

Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnplikts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

Ehuru, som sagdt, det väl knappast kan begäras, att Kammaren nu genast skall kunna antaga detta förslag, tillåter jag mig emellertid hos Herr Talmannen anhålla om proposition derpå. Det torde väl hända, att det i stilistiskt hänseende kan ändras till en bättre form än det nu har, hvilket afven kan låta sig göra, om förslaget vinner något Kammarens understöd.

Herr Danielson: Ja, det kunde nog så vara, men jag tror det dock är litet vanskligt att nu besluta sig för ett sådant förslag. För mig synes det innebära detsamma, som redan är stadgad i den punkt, som jag läste upp. Derfor tror jag en skrifvelse är obehöflig, ty Konungen har redan förut denna rättighet, som är fastställd så väl af Riksdagens begge Kamrar som af Kongl. Maj:t. För öfrigt kunna vi icke nu komma till något resultat i detta afseende, emedan Första Kammaren redan behandlat denna fråga. Men skulle Kongl. Maj:t till nästa års Riksdag, om förslaget nu afböjes, göra hemställan om bemyndigande i detta fall, så tror jag Riksdagen skall vara mycken villig dertill. Jag tror detta vore det lämpligaste sättet att lösa frågan, ty om en eller annan kompaniofficer skulle få för mycket tjenstgöring, så kan detta afhjelpas på sätt här blifvit föreslaget. Jag tror dock att ett sådant förslag bör komma från Kongl. Maj:t, så mycket hellre, som Statsrådet antyde något derom i sitt yttrande. Derfor torde det vara bäst att Kammaren för detta år afböjer så väl Utskottets som Kongl. Maj:ts förslag. För öfrigt trodde jag mig märka en brist i vice Talmannens yrkande, då der icke förekom något om afslag å *Utskottets* förslag, utan endast å Kongl. Maj:ts. Jag tror som sagdt, att man icke bör antaga något skrifvelseförslag i den omnämnda riktningen, då ju Kongl. Maj:t redan har sådan rätt, som detsamma afser.

Häruti förenade sig Herr *Magn. Jonsson*.

Herr Sven Nilsson. För min del är jag alldeles öfvertygad derom, att Riksdagens mening var den, att tjänstemännen skulle kunna underkastas sådan skyldighet, hvarom här är fråga. Om så icke är fallet — och vi hafva nyss hört det bestridas från statsrådsbänken, — så föreställer jag mig, att regeringen kan inkomma till Riksdagen med ett förslag i det syfte, som vice Talmannen framhållit. Det har dock aldrig fallit mig in att tro något annat, än att regeringen i närvarande stund eger den rättighet, som vice talmannen åsyftade. Då så är förhållandet, och det vore en ytterst farlig princip om, sedan lönerna en gång blifvit reglerade, man skulle gifva en ytterligare tillökning, därför att en liten ökning i tjenstgöringsskyldigheterna egt rum, så kan jag icke vara med om att godkänna hvarken rege-

Angående
anslag till
beredande af
ersättning åt
värnpligts-
områdenas
befäl m. fl.
(Forts.)

ringens eller vice talmannens förslag. Om Riksdagen bifaller reservanternes förslag, kommer vice talmannens förslag på grund af den motivering, som reservanterne begagnat, i alla fall till regeringens kännedom. Derför synes det mig riktigast att Kammaren afslår så väl Kongl. Maj:ts proposition som Stats-Utskottets förslag.

Med Herr Sven Nilsson instämde Herr *Ericsson* i Ahlberga.

Öfverläggningen var slutad. Efter upptagande af de yrkanden, som derunder blifvit framställda, gaf Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på afslag derå och bifall i stället till det af Herr vice Talmannen under öfverläggningen framställda yrkandet, dels slutligen ock på afslag å så väl Utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och fann Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den sistnämnda meningen. Votering blef emellertid begärd, i anledning hvaraf, och sedan till kontraproposition antagits bifall till Utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår så väl Stats-Utskottets hemställan i 12:te punkten af Utlåtandet N:o 8 som hvad Kongl. Maj:t i förevarande afseende hemställt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren bifallit Utskottets nämnda hemställan.

Sedan röstsedlarne afgifvits och sammanräknats, befans, att 153 ledamöter röstat ja mot 40, som röstat nej; varande sålunda beslut fattadt i enlighet ja-propositionens innehåll.

Punkterna 13—15 samt 17.

Biföllos.

Punkten 18.

Angående
upphörande
af kronans
återstående
magasins-
och span-
måls- samt
brödbak-
ningsrörelse.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion (N:o 44) hade Herr *A. Hedin* af anförda skäl föreslagit, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes vidtaga sådana åtgärder, att kronans bagerirörelse i hufvudstaden må upphöra, om möjligt, redan med utgången af innevarande år; samt att Stats-Utskottet, om det funne motionen förtjena afseende, måtte formulera de närmare bestämmelser, som till äfventyrs borde fogas till ett sådant beslut i sjelfva hufvudsaken.

Med afstyrkande i öfrigt af Herr Hedins förevarande motion, hemställde Utskottet i denna punkt, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida icke de nuvarande förvaltningskostnaderna för kronobageriet i hufvudstaden kunde för framtiden minskas.

Enligt anteckning å utlåtandet hade emot denna Utskottets hemställan reservation anmälts af Herrar vice Talmannen *L. O. Larsson*, *O. B. Olsson*, *P. Pehrsson* och *A. Persson*.

Angående upphörande af kronans återstående magasins- och spanmäls- samt brödbakningsrörelse.
(Forts.)

Motionären Herr Hedin anförde: Af Stats-Utskottets utlåtande skulle det kunna synas, som om Kongl. Maj:t bakade brödet 14 öre billigare per centner, än flottan köper det från den enskilde näringsidkaren. Jag är naturligtvis lika villig som skyldig att sätta tro till de siffror, hvarpå Utskottet stödt sitt utlåtande. Men det gäller här som annars att veta hvad dessa siffror i själfva verket betyda, och jag ber därför att någon af Stats-Utskottets ärade ledamöter ville lemna mig upplysning, huruvida i detta brödspris är inräknadt dels räntan på det stora anslag, som finnes för statens brödbakningsrörelse, dels beloppet af reparations- och underhållskostnader. Det är så mycket angelägnare att hafva detta klart för sig, som, enligt Statskontorets senaste tablå öfver värdet af statsverkets egendomar, förråds-magasinet och kronobageriet vid 1883 års utgång uppskattades till ett värde af 175,000 kronor. Om man lägger det belopp, som motsvarar ett sådant fastighetsvärde, på dessa kungliga ankarstockar, skulle det verkligen kunna hända, att icke blott denna skilnad på 14 öre, som här anförts, försvinner, utan äfven att priset kommer att ställa sig *mycket* oförmånligare än Stats-Utskottet förmenat. Jag är benägen att antaga detta också af det skäl, att Kongl. Maj:t för icke länge sedan öfvervann den tvekan, som fans hos Kongl. Maj:t ännu 1871, då Kongl. Maj:t föreslog indragandet af kronobagerirörelsen i landsorten, men icke tilltrorde sig att äfven kunna indraga densamma i Stockholm. Kongl. Maj:t har, som jag nämnde, öfvervunnit denna tvekan, då Kongl. Maj:t år 1881, i sammanhang med förslaget om artilleriplanens upplåtande till plats för ett nytt hofstall, förklarade, att under sådan förutsättning brödtillverkningen för Stockholms garnisons behof skulle nedläggas. Det är nu alldeles naturligt, att, när Kongl. Maj:t föreslagit något sådant, detta icke så uteslutande är gjordt med hänsyn till hästarnes behof, att man icke derjemte tagit i öfvervägande, huru vida reformen vore förenlig med statsverkets intresse. Det kunde således hända, att de siffror, Stats-Utskottet fått sig meddelade, icke uttrycka hela eller fulla sanningen, ehuru Stats-Utskottet naturligtvis har haft anledning att antaga dem för goda. Då så kan vara förhållandet, tillåter jag mig att hos Herr Talmannen yrka proposition derå, att Kammaren måtte afslå Stats-Utskottets hemställan och, med bifall till min motion, besluta att hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes vidtaga sådana åtgärder, att kronans bagerirörelse i hufvudstaden må upphöra, om möjligt, redan med utgången af innevarande år.

Vidare yttrade:

Angående
upphörande
af kronans
återstående
magasins-
och span-
måls- samt
brödbak-
ningsrörelse.
(Forts.)

Herr Danielson: På den fråga motionären framställt, huru vida i Utskottets beräkningar jemväl inginge ränta å egendomens värde, får jag svara, att så icke är förhållandet. Deremot äro reparations- och andra omkostnader pålagda brödspriset. Men, som sagdt, räntan å fastighetens taxeringsvärde har man härvid icke beräknat, lika litet som sådant, åtminstone i flesta fall, eger rum med statens egendomar. Som herrarne se, har Utskottet kommit till den uppfattningen, att det icke skulle vara gagnande för det allmänna att låta kronobageriet upphöra. Man har kommit till den beräkning, att priset å det derstädes bakade brödet i allmänhet ställer sig billigare, än det som köpes för Kongl. flottans behof, och de undersökningar, som vid olika tillfällen verkstälts, hafva visat, att det bröd, som bakas å kronobageriet, utmärkt sig för synnerlig godhet och högt näringsvärde, och således kan icke något vara att anmärka från den synpunkten. Deremot har man trott, att förvaltningsomkostnaderna kunde något nedbringas. Det har upplysts, att vid kronobageriet finnes anställd en person, som uppbär viss provision på hvarje centner bröd, och man har sagt, att denna provision, nu utgörande 80 öre per centner, bör kunna nedbringas till hälften eller 40 öre, en icke obetydlig siffra, då det gäller en så ofantlig mängd bröd, som der bakas. Jag vill också nämna, att ledamöterna å den afdelning af Utskottet, som behandlat denna fråga, sjelfva besökt kronobageriet. Vi försökte göra oss noga underrättade om arbetets gång, om lokalens beskaffenhet m. m., och allt befans särdeles snyggt och ordentligt. Det upplystes tillika, att man i fjol uppfört nya ugnar, hvari en stor mängd bröd bakas på en gång. Dessa ugnar äro nu i bästa ordning. Af jemväl denna anledning syntes det oss icke skäl att slopa hvad som nyss anskaffats såsom godt. Kanske om något år, eller då de nya ugnarne blifvit utbrända, kan man göra det. Dertill kommer, såsom redan nämndt, att hos Kongl. flottan, som köper sitt bröd, priset ställer sig dyrare än priset å det i kronobageriet bakade bröd. Detta är en erfarenhet, som man gjort icke blott under ett eller annat år, utan under en följd af år. Hvarför å kronobageriet brödet ställer sig billigare än det annorstädes tillverkade, beror derpå, att kronan sjelf köper in spanmål och mjöl. Kronan följer handelspriset, men bagarne tyckas icke göra det, åtminstone ser det så ut, om man ser på det pris Kongl. flottan betalar för sitt bröd. Skulle nu detsamma inträffa, om man skulle köpa bröd åt de härstädes förlagda värfvade trupperna, så skulle vi ju betala brödet dyrare än vi behöfva. Min uppfattning är därför den, att det af rena sparsamhetsskal vore oklokt handlat, om man bifulle motionärens förslag. Jag har icke hört, att Arméförvaltningen eller kronan skulle vara synnerligen angelägen om kronobageriets bibehållande, men då det för besparing är nödvändigt, bör det bibehållas. Det kan eljest blifva ett brödspris, som ställer sig särdeles högt, och då kan det vara bra att hafva kvar kronobageriet. Ett annat litet skäl, som talar mot motionen, är, att man i kronobageriet har anställdt en del af arméns manskap. Om man antager, att man vid något tillfälle behöfver förlägga trupperna ut i landsorten, kan det icke skada, att några bland manskapet hafva kunskap i detta yrke. Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedin: Jag är den siste talaren särdeles förbunden för de upplysningar, jag erhöil. De hafva så långt ifrån varit egnade att öfvertyga mig att jag haft orätt, att de snarare gifva mig vatten på min qvarn. När man icke tagit med i beräkningen de 175,000 kronor, hvartill krono- och slottsbageriet blifvit uppskattadt, så blir följden den, att man måste fördela på brödpriset detta kapitals ränta, det vill säga omkring 10,000 kronor, och då fruktar jag för att de 14 örena till förmån för denna Kongl. bagerirörelse komma att försvinna. Man har sagt att brödet är mycket godt och af synnerligt näringsvärde. Men så länge som man endast kan yttra sig i positivt och icke kan säga att brödet är *bättre* än det i allmänhet förekommande, än mindre det *bästa*, så betyder det skälet icke så mycket. Jag kan sålunda icke annat än vidhålla yrkandet om bifall till min motion.

Angående upphörande af kronans återstående magasin och spanmäls- samt brödbakningsrörelse.
(Forts.)

Herr Magnus Jonsson: Jag ber få gifva till känna, att jag vill instänna med hvad Herr Danielson nu yttrat, men anhåller att få tillägga ett par skäl.

Först och främst skulle, i den händelse staten blefve beroende af enskilda personer här i Stockholm i fråga om en så stor brödleverans, denna leverans icke kunna åtagas af någon af de så kallade småbagarne, utan förtjensten komme att tillfalla en och annan af de större. Man ser emellertid för närvarande, att, fastän man har kronobageriet, der bröd bakas till den i Stockholm garnisonerade stora befolkning, så ställer sig dock härstädes priset å bröd för flottans personal betydligt högre än det vid bageriet. Skulle nu kronobageriet upphöra, skulle det kunna hända, att ett par af de större bagarne sammangaddade sig och att, vid en entreprenadauktion, den ene bjöd men den andre icke, för att på det sättet kunna uppskörta staten.

Ett annat skäl, hvarför jag instämmer i Utskottets förslag, är det, som jag grundar på de upplysningar, som lemnats mig huru det gick vid en fältmanöver i Skåne, som jag vill minnas inträffade 1874. Man hade nemligen uppgjort med en leverantör dernere, att han skulle lemna bröd till den derstädes sammandragna truppen. Men när brödet skulle levereras, befans det vara af så dålig beskaffenhet, att befälet icke kunde godkänna detsamma, utan därför måste man skicka öfver till Danmark för att få behofvet fylldt. Det vore därför kanske icke så klokt att besluta kronobageriets upphörande. Jag vill dock härvid tillkännagifva, att jag icke är af den meningen, att staten gerna bör drifva särskild industri. Men då staten för närvarande drifver denna bagerirörelse under så ogynnsamma förhållanden, att en del af styrelsen är öfverdrifvet högt aflönad, utan att rörelsen det oaktadt ställer sig ofördelaktigt, och då jag tror att det kan komma att skötas med mycket billigare förvaltningskostnader, så anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr O. B. Olsson: Då jag icke kunnat gilla Utskottets betänkande i denna del, har jag mot detsamma afgifvit min reservation. Jag är öfvertygad att det alldeles icke är lämpligt, att staten befattar sig med en sådan näringsrörelse. För flera år sedan fans det i städer,

Angående
upphörande
af kronans
återstående
magasins-
och span-
måls- samt
brödbak-
ningsrörelse.
(Forts.)

der värfvade regementen voro förlagda, nemligen i Göteborg och Kristianstad med flera städer, kronobagerier, hvilka slutligen blefvo afskaffade, och man har icke hört att detta föranledt den minsta olägenhet eller skada för staten. Det yttrades nyss att, om kronobageriet härstädes indroges, det skulle kunna befaras, att flere bagare associerade sig och att priset på bröd derigenom kunde blifva högt uppdrifvet. Men jag tror icke att detta kan vara att befara i en sådan stad som denna, der det finnes bagare i hundratal, då något sådant icke har inträffat i de mindre städerna. Om nu, såsom det blifvit upplyst genom de beräkningar, som gjorts, brödet vid kronobageriet skulle ställa sig ett eller annat öre billigare per centner än det bröd, som levereras till flottan, så är detta icke något underligt, då man icke tagit någon hänsyn till eller beräknat någon ränta å egendomens taxeringsvärde, som är 175,000 kronor. Under sådana förhållanden hemställer jag, huru vida denna rörelse lämpligen bör fortfa. Oaktadt räkenskaperna visa en vinst, så blir dock resultatet, om allt räknas samman, som bör räknas, att staten på detta kronobageri gör förlust. Jag ber därför att få instämna i Herr Hedins yrkande.

Herr Petersson i Runtorp: För min del anser jag, att af de förslag, som här föreligga till afgörande, man bör skänka sitt bifall till Stats-Utskottets. Skall det ligga någon idé i hela saken, så skulle man sälja hela bageritomten, men huru vida det vore lämpligt just nu, då kronan har åtskilliga andra tomter till försäljning, lemnar jag derhän. Det kan ju blifva en framtidsfråga, och det är alltid godt att hafva en tomt för möjligen blifvande bygnadsföretag. Men att nu släppa den i marknaden, anser jag, såsom antydt, mindre välbetänkt.

Det var ett skäl. Men jag har äfven ett annat. Motionären betviflar att kronobageriets bröd är af så god beskaffenhet, som man kan fordra. I det fallet ber jag att till den kraft och verkan det kan hafva få hänvisa till den omständigheten, att en kemist undersökt, jemte kronobageriets bröd, tjugu brödprof från bagerierna i hufvudstaden samt kommit till det resultat, att kronobageriets bröd är det andra i ordningen, det vill säga näst det bästa i hufvudstaden. Således tyckes det icke behöfva vara något tvifvel underkastadt, att ju icke gardisterne få ett mycket godt bröd.

Slutligen ber jag såsom ett tredje skäl få anföra, att i detta strejkernas tidevarf, och der särskildt bagaregesällerne visat sig berörda af tidsandan, det skulle kunna hända, att soldaterna finge vara utan bröd, om kronobageriets verksamhet upphörde.

På dessa med flera af föregående talare anförda skäl yrkar jag bifall till utlåtandet.

Chefen för Kongl. Landt försvarsdepartementet Herr Statsrådet Ryding: Ehuru, då endast det är fråga om skrifvelseförslag från Riksdagen till Kongl. Maj:t, regeringens medlemmar ogerna yttra sig, innan förslaget undergått vederbörlig pröfning, ber jag likväl att få säga några ord i den nu föreliggande frågan.

När den nuvarande generalintendenten 1883 tillträdde sitt embete,

insåg han snart, att det behöfdes en mängd ändringar vid det ifrågasvarande kronobageriet, så vida det af kronan skulle bibehållas såsom sådant. Dels fann han förvaltningskostnaderna derstädes för höga, dels befans ej brödet så godt, som man kunde fordra. Det blef då fråga om att införa åtskilliga förbättringar i bageriet. Sedan man med anledning deraf tagit reda på det slags ugnar, som begagnas i utlandet, särskildt i Tyskland, samt undersökt dem, som fått det bästa vitsordet, anskaffades sistlidna år dylika ugnar, och sedan dessa börjat användas, har brödet blifvit af utmärkt beskaffenhet, på samma gång dessa ugnar visat sig vara så bränslebesparande, att räntan på anskaffningskostnaderna för dem blifvit mer än till fullo betald. Vid sådant förhållande vore det i mitt tycke mindre välbetänkt att nu helt och hållet indraga kronobageriet. Jag medger visserligen, att det endast är en tidsfråga, då det skall flyttas från sin nuvarande plats; men det torde vara tids nog att tänka på den saken, när anbud på de respektive tomterna ingått. Emellertid vill jag på förhand såsom min mening uttala, att de penningar, som komma att inflyta vid en försäljning af dessa tomter, böra användas så, att ett bageri i mindre skala i afseende å byggnaden anläggas i närheten af kasernerna och att för den öfriga delen af försäljningssumman uppföres ett större bageri på Karlsborgs fästning, på det att vid krigstillfalle armén derifrån må kunna orubbadt förses med bröd.

Särskildt med afseende på behöfgheten af försöks anställande med olika brödsorters lämplighet vore det icke klokt att ställa sig helt och hållet i beroende af den enskilda bagerihandteringen; man måste t. ex., såsom nu är fallet, anställa en mängd experiment med bröd, som skall ingå i den så kallade reservportionen, bröd som bäres under lång tid i renseln och endast tillgripes i nödfall, i händelse att proviantkolonnerna icke komma fram eller blifva fördröjda. Dylika försök kunna icke gerna göras med anlitan af de enskilda bagerierna, utan måste ega rum vid en kronans bageriinrättning. Dessutom bör en armé i falt alltid åtföljas af faltbagerier, för handhafvandet hvaraf behöfves en öfvad stam, hvars utbildande naturligtvis lämpligast försiggår vid ett kronobageri.

Har har talats om strejker, och detta är verkligen en faktor, som icke helt och hållet får förbises vid bedömandet af denna sak. I det fallet ber jag exempelvis få erinra om hvad som enligt redogörelse i tidningarna vi sett för ett par år sedan passera i Wien, hvarest vid en allmän arbetsinställelse bland bagarne det endast genom att forcera verksamheten vid kronans bagerier var möjligt att fylla allmänhetens behof af bröd.

Hvad angår kostnaderna, så är det mycket riktigt, hvad den förste talaren anmärkt derom, att dessa ställa sig synnerligt höga vid kronobageriet i hufvudstaden. Detta kommer sig deraf, att de två senast utnämnde tjänstemännen, föreståndaren för anstalten samt slotts- och proviantmästaren, den ene utnämnd i början af 1860- och den andre i början af 1870-talet, åtnjutit så höga aflöningsbelopp, att dessa uppgått för den förstnämnde till 5,000 kronor och för den sistnämnde, som åtnjuter afskrifningsprocent, ett år steg ända till 9,000 kronor, ehuru detta belopp sedermera år från år reducerats derhän, att det

Angående upphörande af kronans återstående magasin- och spanmåls- samt brödbakningsrörelse.
(Forts.)

Angående
upphörande
af kronans
återstående
magasins-
och span-
måls- samt
brödbak-
ningsrörelse.
(Forts.)

nu, som jag tror mig veta, icke uppgår till mer än omkring 6,000 kronor. Generalintendenten har dock för afsigt att ytterligare minska dessa aflöningsbelopp.

Hvad angår brödets beskaffenhet, torde denna visserligen icke vara den mest superlativa, men vid de af vederbörande handelskemist åren 1875—1884 anställda undersökningar af 54 olika brödprof från 14 särskilda bagerier, har dock, vid jemförelse mellan dessa och det från kronobageriet utlemnade brödet, det senare erhållit andra numret i ordningen, hvadan af de enskilda bageriernas brödprodukter endast brödet från ett var bättre än kronobageriets.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, och propositioner gifvits så väl på bifall till Utskottets hemställan som på afslag å densamma och bifall i stället till motionen i ämnet, biföll Kammaren Utskottets hemställan.

Angående
anslag till
fältartilleri-
materiel.

I *punkten 19*, som härefter föredrogs, hade Utskottet, med tillstyrkande af en af Kongl. Maj:t i sådant afseende gjord framställning, hemställt, att till anskaffning af ny fältartillerimateriel ett belopp af 600,000 kronor måtte på extra stat för år 1887 anvisas.

I anledning af denna hemställan anförde

Herr Lyttkens: Då vi för några dagar sedan diskuterade landets ställning och medlen att utjemna det betryck, hvaraf näringarna äro lidande, och hvilket betryck målades mer eller mindre starkt, så voro alla ense om att näringslifvet befunne sig i ett lidande tillstånd, men om sättet att afhjelpa detta onda voro tankarne delade. Man sökte å ena sidan förfakta den åsigten, att tullarne ensamt skulle utgöra ett medel att grundlägga och befästa vår ekonomiska ställning. Å andra sidan uttalade man den mening, i hvilken jag jemväl instämde, att sparsamhet och arbetsamhet i första hand skulle befordra välstånd och förbättring i vårt affärs- och näringslif, men att denna sparsamhet borde iakttagas icke allenast af den enskilde, så väl i de lägre kretsarne som ock inom de högre, utan äfven af staten. Alla möjliga utgifter, som kunde uppskjutas, borde således uppskjutas till bättre tider. För att denna tanke äfven måtte blifva en verklighet, vågar jag uppträda i den föreliggande frågan. Jag vågar icke bedöma nödvändigheten af att anskaffa nu ifrågasatta artillerimateriel. Men när Riksdagen under flera år anslagit så stora summor för berörda ändamål, som 600,000 kronor årligen, så tror jag, att tiden kan vara inne att något inskränka anskaffningen af artillerimaterielen för att derigenom inbespara en del utgifter och utjemna dessa på flera år. Då vi sett af Stats-Utskottets betänkande och Kongl. Maj:ts förslag, att anskaffningen af ny fältartillerimateriel så långt framskridit, att det fattas endast några få batterier i de till anskaffning föreslagna 34 batterier, och ställningen i Europa, åtminstone enligt min tro, är sådan, att en hvar stat har nog med att sköta sin ekonomiska ställning, utan att tänka på krig, så kan jag icke finna annat än att en nedsättning i det nu

begärda anslaget kan göras. Af sparsamhetsskäl således och alldeles icke till följd af något misstroende mot regeringen, för hvilken jag tvärt om för min enskilda del hyser stor aktning och förtroende, får jag därför yrka, att till anskaffning af ny fältartillerimateriel ett belopp af allenast 300,000 kronor må på extra stat för år 1887 anvisas. Jag är för öfrigt fullt öfvertygad om, att under nu rådande svåra tider folkets konsumtionsförmåga skall komma att minskas, så att tullintraderna och bränvinsmedlen icke skola inflyta till så stora belopp som förr. Till följd deraf kan statsverket icke heller under den närmaste framtiden få så stora tillgångar att vinka på som förut under flera år.

*Angående
anslag till
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Herr Talman! Jag anhåller om proposition å mitt yrkande om anslagsbeloppets nedsättning till 300,000 kronor.

I detta yrkande förenade sig Herrar *Gust. Ericsson* i Stockholm, *Johansson* i Löfåsen och *Oléhn*.

Ordet lemnades härefter till

Chefen för Kongl. Landtförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet Ryding, som anförde: Det var en ny och oväntad fråga, som nu vuxit upp. Jag vågar likväl bedja Kammaren noga besinna sig, innan Kammaren bifaller det nyss gjorda yrkandet. Den ärade talaren lofvade visserligen, att kriget icke skulle så snart stå för dörren, men det torde hvarken han eller någon annan kunna svara för. När det emellertid kommer, kommer det vanligen mycket hastigt och utan att lemna lång tid till vidtagande af förberedelser.

Det är en allmänt känd och erkänd sak, att under en omorganisation af hären eller under ombyte af materiel en tid af svaghets-tillstånd eger rum, och det vore mycket betänkligt, om detta tillstånd skulle länge komma att fortvara. Det säger sig sjelft, att en krigshärs svaghet betydligt ökas, om armén måste rycka i fält med några batterier af en sort och andra af en annan, med olika slags kanoner, som fordra olika ammunitionssorter, olika instruktioner och på olika sätt öfvadt manskap. Ett sådant svaghetstillstånd, som är rådande under anskaffningen af ny materiel, bör, såvidt möjligt är, förkortas. När nu fältartillerimateriel för tillsammans 25 batterier anskaffats, så torde det just af ofvan anförda skäl icke vara välbetänkt att minska den anslagssumma, som för ändamålet utgått under flera år, förr än materielen till alla de föreslagna 34 batterierna blifvit anskaffad.

Äfven ber jag få erinra om en annan sak, som jag påpekade förra året här i Kammaren. Inom landet hafva uppstått två kanonbruk, som tillverka kanoner af Martinstål, nemligen Bofors och Fin-spong. Jag tror, att under nuvarande tryckta tider dessa bruk äro i behof af all den hjälp, de kunna få genom erhållandet af arbete, och en af dessa bruks disponenter har också redan velat upprätta nya arbetskontrakt för fortsatt tillverkning.

Samma skäl, för understödandet af den inhemska industrien, som jag förra året i afseende på kanontillverkningen anförde, gälla äfven nu. Dessutom synes det mig, som om Stats-Utskottets ledamöter

Angående
anslag till
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

hade förut tagit i betraktande detta anslags utgående med 600,000 kronor, ty i en följande punkt, nemligen den 21, angående anslag till fästningsartillerimateriel, finner man att Utskottet ansett dessa 600,000 kronor böra anslås, hvarvid Utskottet tillägger: »Då behovet häraf snart nog torde vara så tillgodosedt, att anslagen till fältartillerimateriel kunna betydligt minskas, blifver det lättare att utan allt för stor tunga anvisa medel till fästningsartillerimateriel.»

Jag skulle således af många skäl beklaga, om Kammaren redan nu, då vi äro så nära den tidpunkt, då de tretiofyra batterierna kunna blifva färdiga, minskade detta anslag.

Herr vice Talmannen Larsson yttrade: För min del skall jag taga mig friheten yrka bifall till Utskottets betänkande oförändradt. Det har inom Stats-Utskottet icke rådt mer än en mening om behovet af detta anslag, och det förekom icke ens någon diskussion om dessa 600,000 kronor, vare sig på afdelningen eller i plenum. Då Riksdagen under flera år beviljat anslaget till ifrågavarande materiel, och summan icke är höjd, utan är oförändradt densamma, som under flera år utgått, så har Riksdagen följaktligen indirekt gått in på de planer, som år 1878 framlades i fråga om anskaffande af fältartillerimateriel. Det har redan från statsrådsbänken blifvit påpekad en annan omständighet, hvilken jag hoppas inom denna Kammare skall vinna anklag, i synnerhet hos dem, som vilja skydda det svenska arbetet och uppmuntra näringarna inom landet. Denna materiel skulle icke mera köpas utifrån, utan tillfalla industrien inom landet; och således skulle man, att döma af hvad som för några dagar sedan här gjordes gällande, tro att majoriteten i Kammaren icke skulle vilja afslå detta anslag. Hade anslaget förut varit mindre, och en ökning i detsamma nu blifvit ifrågasatt, samt statens tillgångar varit sådana, att man icke kunnat lemna detta anslag utan att öka bevillingen eller taga upp nya skatter, då hade det kunnat vara stort skäl att afslå denna anhållan. Men då icke så är förhållandet, utan anslaget under flere föregående riksdagar beviljats, har man inom Utskottet icke ansett skäl vara för handen att minska denna af Kongl. Maj:t föreslagna summa, hvarför jag anhåller om bifall till Utskottets hemställan.

Med Herr vice Talmannen instämde Herrar *Hedin*, Friherre *Stackelberg* och *Persson* i Helgebol.

Härefter anförde:

Herr Lyttkens: Här har anförts, att man borde bevilja det begärda anslaget, för att det inhemska arbetet skulle få förtjenst. Det senare är något som äfven jag önskar, men helst för produktiva ändamål och på så sätt att det kan fortgå, så vidt möjligt, jemnt och utan för stora afbrott. I detta afseende vill jag påminna herrarne derom, att samma språk fördes också, då det var fråga om tillverkningen af gevär, och denna tillverkning forcerades också till den grad, att inom några få år voro alla gevären färdiga, dock icke så hastigt

att icke sjelfva modellen dessförinnan hunnit blifva oduglig. Detta sistnämnda kunde ju naturligtvis ingen rå för, men hvad blef väl följden af detta påskyndande af arbetet? Jo, att inom kort en stor del af kronans arbetare vid faktori i Eskilstuna blefvo obehöfliga och måste afskedas. På samma sätt hade äfven Husqvarna lagt an på en stor gevärstillverkning, men detta faktoriet hade förmåga att kasta om sin verksamhet och gifva sig in på ett annat område, som gjorde att dess arbetare der fortfarande fingo bibehålla sin anställning. Det är i min tanke vida bättre att lemna ett mindre anslag, som är jemnt fortgående och sålunda lättare kan tillfredsställa den inhemska industrien, än att på en gång framtinga en tillverkning med tillökade verkstäder och större personal, hvarigenom, då anslaget upphör, arbetarne stå utan sysselsättning.

*Angående
anslag till
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)*

Det kan visserligen sägas, att då fältmaterielen är färdig, skulle en annan kanontillverkning börja, men vi kunna ju icke alltid tillverka kanoner i så stor skala som detta år, och huru blir förhållandet då? Det är vida att föredraga att gå lugnt och jemnt framåt och söka undvika alla slags ryckningar. Då 25 batterier redan äro färdiga, kunna vi väl se tiden an, äfven om några batterier, som skulle gjorts i ordning i år, icke alla blifva färdiga förr än ett annat år. Då Riksdagen af sparsamhetsskäl inställt till och med artilleriets målskjutningsöfningar, kan jag icke finna att det brådskar så mycket med materielen, ty hvad skall man med den att göra, då man icke kan använda den riktigt och ej ordentligt öfva manskapet i dess bruk. För öfrigt hafva vi hört i dag, att vi ej hafva manskap på långt när till det antal kanoner, vi redan nu hafva. Jag är öfvertygad om att ett måttligt fortgående på den inslagna banan med anskaffandet af artillerimateriel är bättre än att rusa framåt på detta viset, och det är icke misstroende mot regeringen, utan endast sparsamhetskänsyn, som nu föranleder mig att yrka afslag å Utskottets hemställan i denna punkt och bifall till det af mig framställda förslaget.

Herr Arnoldson: Då för ett par veckor sedan här debatterades angående reglering af utgifterna under tredje hufvudtiteln, yttrade Andra Kammarens vice talman följande ord: »Men det är så vanligt i denna Kammare att, då det är fråga om beviljandet af en summa på endast några hundra kronor, man sätter sig deremot på ett sätt, som om det gälde lifvet, under det att, då det är fråga om millioner eller hundra tusental, deras beviljande går som en olja. Man har då icke kraft att säga nej, utan finner det så bekvämt att låta det gå undan, men hänger i stället upp sig på sådana småsiffror som de nu ifrågakarande.»

I öfverensstämmelse med detta Herr vice Talmannens förnuftiga yttrande ber jag att få yrka bifall till Herr Lyttkens' förslag.

Herr Sven Nilsson: Om det här varit fråga om ett nytt anslag, och om regeringen begärt något nytt utöfver hvad Riksdagen redan beviljat under en följd af föregående år, skulle jag kunnat förstå påståendet, att man vill gå för fort framåt. Detta är dock icke nu förhållandet, och Stats-Utskottet har för öfrigt sökt ställa sig på

Angående
anslag till
fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

den ståndpunkten att afslå allt nytt, som regeringen begärt, hvilket icke varit nödvändigt för den nya värnpligtslagens genomförande, och därför tror jag att denna anmärkning är alldeles obefogad. Jag kan icke föreställa mig att här kan vara fråga om att införa några nya principer. Det är icke heller nu fråga om att detta anslag skall beviljas för all framtid, ty, såsom tyckes vara tydligt, det behöfves ännu endast några få år, och sedan upphör anslaget. Jag tror att man kan lika gerna försvara att det blifvit jemnt fördeladt, på sätt man nu yrkat, som på sätt en annan talare yttrat, och jag vågar åtminstone icke påtaga mig ansvaret för att nu afslå detta anslag, ehuru det kan synas vara stort. Det är därför jag deltagit i Utskottets beslut, och detta är också nu anledningen, hvarför jag här yrkar bifall till detsamma.

Härmed var öfverläggningen slutad. I enlighet med de meningar, som derunder förekommit, gaf Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick och dels på bifall till densamma med den af Herr Lyttkens under öfverläggningen föreslagna förändring; och fann Herr Talmannen den förra propositionen hafva de flesta rösterna för sig. Votering blef likväl begärd och företogs enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd omröstningsproposition, så lydande:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i 19:de punkten af Utlåtandet N:o 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren allenast på det sätt bifallit Utskottets hemställan, att till anskaffning af ny fältartillerimateriel ett belopp af 300,000 kronor må på extra stat för år 1887 anvisas.

Voteringen utföll med 96 ja mot 83 nej; och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan oförändrad.

Punkterna 20—23.

Biföllos.

Punkten 24.

Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.

I likhet med hvad under de sistförflutna åren äskats, hade Kongl. Maj:t för år 1887 till Karlsborgs fästningsbyggnad begärt ett extra anslag af 200,000 kronor; men hemställde Utskottet under denna punkt, att af Riksdagen måtte för år 1887 å extra stat beviljas:

a) 100,000 kronor för fortsättande af arbetena å Karlsborgs hufvudfästning; och

b) 50,000 kronor för vidtagande af åtgärder för befästande af det s. k. Vaberget.

Vid punkten funnos fogade reservationer dels af Herrar *C. Ifvarsson*, *O. B. Olsson* och *Joh. Jonson*, hvilka befarade, att anslags beviljande till åtgärder för befästande af det s. k. Vaberget komme att föranleda nu oberäkneliga kostnader i framtiden, och för den skull ansett detta anslag ej böra beviljas; samt dels af Herrar vice Talmanen *L. O. Larsson*, *S. Nilsson*, *S. Andreasson*, *G. Eriksson*, *P. Pehrsson* och *A. Persson*

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Forts.)*

Efter det till en början Utskottets hemställan under *mom. a)* blifvit uppläst, anförde

Herr Danielson: Jag tillåter mig hemställa hos Herr Talmanen, att jemväl *mom. b)* må föredragas, och att diskussionen må få föras angående båda momenten.

Med anledning häraf föredrogs nu jemväl *mom. b)*, hvarefter

Herr Ekman erhöll ordet och yttrade: Jag skall be att få säga några ord i denna fråga och tar mig dervid jemväl friheten beröra något af hvad som förekommer i *mom. b)*.

Chefen för fortifikationen begär ett anslag af 250,000 kronor för år 1887 till arbeten å Karlsborgs fästning, deraf 50,000 kronor skulle användas för vidtagande af förberedande åtgärder för befästande af det s. k. Vaberget. De kostnader, som utgått för Karlsborgs fästning under tiden från år 1819 till 1866, uppgå till 3,082,255 kronor och under åren 1866—1886 efter ungefärlig beräkning till åtminstone 2,000,000 kronor d. v. s. till sammanlagdt belopp af inemot sex miljoner kronor. Om vi stanna vid denna summa, så är den ju redan ganska respektabel. 1867 års komité yttrade huru det förhölle sig med denna fästning, eller att den hufvudsakligen lämpade sig för att mottaga och skydda arméns hufvudförråd, men deremot icke synnerligen till att vara en manöverfästning. Man skulle kunna säga att denna fästning, med en så begränsad uppgift, redan slukat allt för betydliga summor. Nu begäres för i år ett ytterligare extra anslag af 200,000 kronor till fästningsbyggnaden, som Utskottet nedsatt till 100,000 kronor; men icke nog dermed, utan man begär jemväl förenämnda 50,000 kronor till Vabergets befästande. I och med beviljande af detta senare anslag har man gifvit uppslag till en serie af nya befästningar rundt omkring Karlsborg; man måste naturligtvis då äfven befästa alla de kringliggande bergen. Nu lär förhållandet vara, att om fienden slår sig ned på Vaberget, han derifrån kan se rätt in i fästningen, och sålunda, skall man hafva någon nytta af hela fästningen, synes det vara nödvändigt att befästa Vaberget. Innan detta anslag beviljas, torde det emellertid blifva nödigt att få ådagalagd, hvilken utsträckning dessa befästningar omkring Karlsborg kunna komma att få.

Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Forts.)

Det är åtskilliga skansar, som skulle uppföras rundt omkring fästningen, först på Vaberget, vidare på ett ställe med namnet Håstebacka och slutligen på höjden vid Hammarsved. Hvad befästandet af Vaberget beträffar, så skulle der anläggas tvenne skansar, den ena bestående af tre sammanbundna vridbara Grusonska jerntorn, hvilken skans skulle helt och hållet uppföras under fredstid och krafva en kostnad af omkring 874,000 kronor, den andra åter ämnad att byggas s. k. halfpermanent, d. v. s. med minsta möjliga byggnadskostnad i fredstid och med afseende å dess fullbordande med minsta möjliga arbetstid vid krigstillfälle, och har kostnaden för denna senare skans beräknats till 252,000 kronor för arbetet under fredstid. Således skulle befästandet af Vaberget krafva en kostnad af tillsammans 1,126,000 kronor. Vid Håstebacka skulle meningen vara att uppföra likaledes ett halfpermanent verk med 5 kanoner och för en kostnad af 442,000 kronor. Denna summa tillsammans med de nyssnämnda skulle således utgöra ett belopp af 1,568,000 kronor, och om därför Riksdagen i år beviljar 50,000 kronor till förberedande arbeten för Vabergets befästande, så har Riksdagen i och med detsamma beträddt en väg, som ovilkorligen slutar med minst denna summa, 1,568,000 kronor.

Jag har velat påpeka detta, på det att Kammaren måtte noga öfverväga saken, innan den fattar sitt beslut. Om vi nu i år anslå dessa 50,000 kronor, så heter det nästa år att vi måste anslå ytterligare en summa för samma ändamål för att rädda dessa 50,000 kronor och icke låta dem vara fruktlöst bortkastade, och så blir det att fortgå det ena året efter det andra. På samma sätt har det varit med sjelfva Karlsborgs fästning, för hvilken kostnaderna uppgått till omkring 6,000,000, ja, somliga påstå ända till 8,000,000 kronor. Men å andra sidan bör man betänka att, om Karlsborgs fästning skall kunna förblifva hvad den är afsedd till, nemligen en förrådsfästning, så äro dessa befästningar rundt omkring densamma tydligen nödvändiga. Och därför anser jag att, om vi fortfarande anslå medel till sjelfva fästningens fullbordande, vi äfven måste vara beredda på att anslå medel till uppförande af dessa skansar, utan hvilka fästningen icke kan uppfylla sitt ändamål.

Vill man åter igen icke befästa Vaberget och Håstebacka, så bör man äfven rent af upphöra med att bevilja vidare anslag till Karlsborg och derigenom bereda tillfälle åt de svenska fruntimmer, som ifrå tagas, att fortfarande få bevisa sin patriotiska ofvervillighet. Jag har nu endast velat påpeka detta, innan Kammaren fattar sitt beslut, utan att för närvarande göra något yrkande.

Chefen för Landförsvarsdepartementet, Herr Statsrådet Ryding anförde: Det är en gifven följd af artillerivapnets utveckling, att berg eller höjder, som, då en fästning byggdes, lägo på så stor distans från densamma, att skjutning från dem icke var farlig för fästningen, nu kommit inom artilleriets skjutafstånd och måste således äfven befästas, om sjelfva hufvudfästningen skall vara skyddad. De summor, som i andra länder anslagits för dessa ändamål, äro så betydliga i jämförelse med de siffror, den siste ärade talaren nämnde, att man

nära nog kan tacka Försynen för att Karlsborg fått ett sådant läge, att det nu är möjligt att der åstadkomma en tidsenlig befästning genom detacherade verks anläggande för endast omkring 1 1/2 million kronors byggnadskostnad. Jag tror icke att jag mycket misstager mig på siffrorna, men jag nämner dem dock under reservation, att Preussen för *en* af de stora fästningarne på gränsen mot Ryssland anslagit till detacherade verk tio millioner Thaler, det vill säga omkring 26,000,000 kronor. När Antwerpens fästning i konungariket Belgien skulle ombyggas och förses med detacherade fästen, gick kostnaden därför, om jag icke missminner mig, till 74,000,000 francs, det vill säga omkring 50,000,000 kronor. Det är således endast Karlsborgs utmärkta läge, som gör, att man der kan komma ifrån kostnaderna för ett pris af 1 1/2 million kronor.

Karlsborgs läge är så beskaffadt, att sjelfva fästningen ligger på en halfö, som skjuter ut mellan Vettern och Bottensjön. Vettern på östra sidan och Bottensjön på den vestra. På andra sidan Bottensjön höjer sig Vaberget på ett så stort afstånd från Karlsborg, att, när fästningen byggdes, ingen fara förefans, att man *från detta berg* skulle kunna beskjuta fästningen. Redan då kunde man dock skjuta *in* i fästningen, ty artilleriet hade äfven på den tiden en så kallad kasteld, hvarmed man åtkom det inre af fästningarne. För att man från Vaberget kan skjuta in i fästningen är berget således icke farligt, utan därför att man från detta berg, på samma gång man skjuter, kan se in i fästningen, huru skotten träffa, hvarjemte alla anmarsch eller utfallsvägar från detta berg beherskas af den nuvarande artillerielden.

Vester ut från Vaberget ligger en serie sjöar, Viken, Gellsjön och Kyrksjön, hvilka på denna sidan bilda likasom en våt graf framför Vaberget, och vägarne till detta föra öfver tvenne smala näs, som kunna beskjutas från Vaberget, och derigenom kan man lätt utestänga en vesterifrån, från Elgarås eller Töreboda å stambanan, kommande fiende från så väl Vaberget som Karlsborg samt hålla honom på ett sådant afstånd från fästningen, att han hvarken kan skjuta eller se in i densamma. Norr om Karlsborg skjuter äfven en halfö ut i det så kallade Hammarnäset. Denna har man tänkt skydda genom ett endast halfpermanent verk, det vill säga ett sådant, för hvilket man samlar jord och gör en del förberedande arbeten i fredstid, och hvilket sedermera i händelse af behof kan fullbordas på kort tid. Den halfö, på hvars nordligaste del sjelfva fästningen ligger, skjuter långt ut, och det medgifves att på dess sydliga smalaste del — på en liten upphöjning i terrängen vid Hästebacka — ett enda fäste kan hålla en söderifrån anryckande fiende på ett afstånd från fästningen af en mil. Genom dessa detacherade verk, 2 på Vaberget, 1 å Hammarnäset och 1 vid Hästebacka, skulle hela milsvida området innanför dem skyddas. Detta är en stor fördel för en förrädsfästning sådan som Karlsborg och ändå mer därför, att, om vi råka i ett krig, vi måste draga de beväringsskasser, som icke genast gå in i arméns leder, tillsammans på ett ställe; ett lämpligt sådant är Karlsborg, der de så kallade nya uppsättningstrupperna kunna formeras, och det är naturligtvis mycket fördelaktigt, om en dylik lägerplats

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.*
(Forts.)

är fullkomligt skyddad. Detta med afseende å de s. k. detacherade verken. Anledningen, hvarför chefen för fortifikationen nu begär, 50,000 kronor till desammas påbörjande, är den att, såsom mycket riktigt af den siste talaren nämndes, man afsett att å Vaberget uppföra vridbara jerntorn och ett s. k. halfpermanent verk. För att föra upp jord till det halfpermanenta verket på detta berg, för att anlägga vägar dit upp och för andra förberedande arbeten fordras en ganska lång tid, och jag anser det alltså vara mycket välbetänkt att i tid utföra sådana arbeten. Det är endast till detta halfpermanenta verk, som skulle kosta 252,000 kronor, som dessa förarbeten nu skulle göras; det återstår dock alltid att sedan ordna för de andrn detacherade verken, men af de siffror, här uppgifvits, finner Kammaren, att kostnaden derfor blifver endast en liten bräkdels af hvad kostnaden att förse andra fästningar med detacherade forter uppgått till i andra land.

Vidare yttrade:

Herr Carl Ifvarsson: Utan tvifvel stå vi här inför frågan om de största utgifter för försvarsväsendet, som hittills förekommit vid denna riksdag. Vi hafva väl förut i dag talat om lika stora och större belopp än de nu ifrågasatta, ty om man tager i betraktande hvad Utskottet tillstyrkt i denna punkt, skall man verkligen finna, att det är jemförelsevis små belopp. Men det ligger andra summor bakom, såsom en föregående talare mycket riktigt nämnde. Man ser en del, men min tanke är, att man ser icke på långt när alla de kostnader, som sammanhånga med denna fråga. Jag har förut hört hvad som satts i fråga efter Vabergets befästade, och jag hörde i Stats-Utskottet i fjol en f. d. militär säga, att om Vaberget befästades, så yrkade han att det och det berget också skulle befästas. Om således det ena berget skall befästas, måste också det andra befästas, så vida hela arbetet icke skall vara ändamålslost. Detta är anledningen till att jag tror det vi böra gå varsamt till väga, då det är fråga om att utveckla ett befästningsväsen på ett sådant sätt. Jag hade en gång den äran att vara ledamot i en komité för undersökning af vårt befästningsväsen. Af hvad jag då såg och hörde vid Karlsborg kom jag att draga den slutsatsen, att Karlsborg icke kan blifva annat än en förrädsfästning och att den blott bör befästas så pass starkt, att den kan motstå mindre ströfkårer eller trupper bestående af kavalleri eller infanteri. Men har det kommit så långt, att fienden med någorlunda groft artilleri rycker fram mot fästningen eller till Vaberg, — ja, då har Sverige icke annat att göra än sluta fred. Detta är åtminstone min öfvertygelse. Visserligen ville fackmännen icke säga detta rent ut, men jag tror att äfven de hade den åsigten, att fästningen icke kunde blifva annat än en förrädsfästning. Om nu så är förhållandet, hvartill tjenar det då att befästa Vaberget? Jag kan icke förstå det. Man säger, att man kan se från Vaberg in i fästningen. Ja, naturligtvis kan man det. Det visste man väl när man undersökte terrängförhållandena, innan fästningen byggdes, ty man kunde väl se lika bra då som nu. Man säger att skilnaden är den, att ar-

tillerivapnet vunnit betydlig utveckling sedan dess. Ja, det är riktigt, men då återkommer jag till hvad jag nyss nämnde: kunna vi verkligen tänka på motstånd mot en fiende, sedan han en gång hunnit besätta Vaberget med sitt artilleri? Jag tror det icke. Jag tror att alla kostnader, som nedläggas på Vabergets befästade, äro bortkastade penningar.

Hvad beträffar sjelfva Karlsborg, får jag tillstå, att jag önskar man kunde komma derhän, att man snart kunde afsluta de der påbörjade arbetena, om det kunde ske utan allt för stora kostnader. Jag antager att arbetena skridit så pass mycket framåt sedan jag var der, att fästningen snart borde vara i det stånd, att den kan göra tjänst såsom förrädsfästning. Dock skall jag icke motsätta mig det ifrågasvarande anslaget till Karlsborg, ty jag kan förstå att, då det gäller att afsluta ett sådant arbete, man icke med ens kan klippa af alltsammans, utan måste försöka få något helt. Det hade varit önskligt att något förslag i den vägen blifvit framställt, men då så nu icke skett, anser jag det icke vara rätt att nu klippa af allt anslag till hufvudfästningens fullbordande. Längre vill jag för min del dock icke gå. Jag anser, som sagdt, att Vabergets befästade skulle medföra allt för stora kostnader, och tror dessutom att det skulle vara alldeles ändamålslost för landets försvar.

I öfverensstämmelse med dessa mina åsigtter skall jag icke motsätta mig anslaget till Karlsborgs fästning, utan biträder Utskottets förslag i den delen, oaktadt jag tror att icke heller denna fästning är till något stort gagn för vårt försvar, men motsätter mig deremot anslaget till Vabergets befästade. Jag yrkar således bifall till mom. a) men afslag å mom. b).

Till slut vill jag nämna, att jag äfven hört, att det icke blott är fråga om *en* fästning, utan om många andra stora fästningar inom landet både här och der. Skulle man slå in på denna bana, borde man hafva godt om penningar att uppoffra på försvarsväsendet. Jag vill visst icke bestrida, att det kunde blifva ett starkt försvar på detta sätt, men det finnes väl ingen människa med sundt förnuft, som kan tro, att vi skulle kunna stå ut dermed. Vi böra lämpa oss efter förhållandena, och försvaret kan då utvecklas på ett enklare sätt genom att vi hafva folk på landbacken och en mängd små båtar på kusterna, hvarigenom vi möjligen kunde hindra en fiendtilig landstigning. Men har fienden redan inkommit midt i landet, tror jag ej vi kunna hålla emot, ty han kan då sköfla och plundra bäst han vill. Hvad nytta hafva vi då af en armé inom en fästning, der den i alla fall icke länge kan hålla sig, utan antingen måste slå sig ut eller uthungra? Då tror jag man just icke har mycken nytta af den. Jag tror vi hafva tillräckligt många bevis på att det gått så till i andra land, och för ett litet land som Sverige blir det nog icke bättre utan tvärt om sämre.

Herrar *Börjesson, Oléhn* och *Nilsson* i Vrångebol instämde häruti.

Herr *Danielson*: Jag är öfverens med den föregående talaren derom, att man i detta fall bör vara varsam, och jag tror att Utskottet

Andra Kammarens Prot. 1886. N:o 22.

Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings
byggnad.
(Forts.)

det varit, då det stannat vid det slut, hvartill det i denna fråga kommit. Jag eger icke förmåga att bedöma den tekniska delen af frågan, men jag har vid ett tillfälle besökt Vaberget, och det föreföll mig tydligt, att om man icke kan försvara detta berg, så är hela fästningen icke till någon nytta. Till Karlsborg såsom förrädsfästning skall i händelse af krig statens hela metalliska valuta förflyttas, och jag vill äfven erinra om att denna fråga på sätt och vis frammanats af Riksdagens egna herrar förtroendemän, då just på senare tider uppmärksamheten egnats åt denna sak på grund af statsrevisorernes uttalanden. Jag ber också att få anmärka, att här är icke fråga om annat än att verkställa några vanliga arbeten och jag anser, att under närvarande förhållanden det vore förenadt med stort gagn att förskaffa en 100 stycken arbetare sysselsättning. Det heter i Utskottets betänkande. »De nu af Kongl. Maj:t begärda 50,000 kronor äro, efter hvad Utskottet inhemat, afsedda till anläggning af bryggor vid stranden nedanför berget, till väg från landningsstället upp till bergets topp samt till påbörjande af planering och sammanföring af jord till blifvande vallar eller sådana arbeten, som i hvad fall som helst äro oundgängliga, om berget skall kunna af våra trupper besättas och försvaras.» Här föreligger sålunda en ren arbetarefråga, och frånsedt den militära sidan af saken, frågar jag: hvarför skulle vi icke kunna förskaffa några arbetare arbetsförtjenst? Vi hafva derjemte otvifvelaktigt för framtiden fördel af att hafva väg upp till Vaberget äfven som en brygga, så att några kanoner kunna dit uppföras för bergets försvar. Erforderlig mark för ändamålet har kronan redan inköpt. Jag skulle kunna vara med om afslag å så väl mom. a) som mom. b) i denna punkt, ty hvad tjenar det väl till att anlägga stenverk vid Karlsborg, som man skjuter öfver från Vaberget, från hvilket man kan beherska hela den kringliggande trakten på $\frac{1}{2}$ mils omkrets? Men i fosterlandets intresse och på grund af ärlig öfvertygelse om nödvändigheten af de ifrågasatta arbetenas verkställande har jag icke kunnat underlåta att biträda Utskottets hemställan.

Här är, såsom jag förut nämnt, icke fråga om annat än anläggning af en väg och en brygga, så att i händelse af krig vederbörande kunna med 200 till 300 man på 18 till 20 dagar uppkasta batterier på berget. Och jag upprepar, att ändamålet med arbetet är att skydda en fästning, dit alla statens kassar och värdepapper skola i händelse af krig förflyttas. Något berg i trakten har dessutom icke det dominerande läge som Vaberget, som beherskar så väl Karlsborgs fästning som dit ledande sund och jernvägar. Kammaren har nu frågan i sina händer och må nu göra som den för godt finner, men jag för min del ber att få yrka bifall till Utskottets hemställan.

Med Herr Danielson instämde Herr *Palmær*.

Herr Thermænius yttrade: Under den nyss slutade diskussionen om fältartillerimateriel anfördes af flere talare såsom ett tungt vägande skäl för det anslagets beviljande, att man borde komma den betryckta industrien inom landet till hjälp. För min del får jag

säga, att denna synpunkt är, snart sagdt, den *enda* ljusa i den för öfrigt så mörka tafla, som hufvudtiteln erbjuder.

Den föregående talaren har sett äfven den sak, som nu är i fråga, från samma synpunkt; och då jag dels anser den vara synnerligen vigtig, dels i likhet med honom finner Vabergets befästade högst nödvändigt, så ber jag att få instämma med honom och yrka bifall till Utskottets förevarande hemställan.

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Forts.)*

Heri Wretlind: Jag är visserligen också en fredsvän så god som någon annan, jag har till och med i dag prenumererat på 5 exemplar af tidningen »Fredsvännen». Jag är också en vän af sparsamhet så god som någon annan och därför röstade jag häromdagen mot en ny skatt under form af tullbevilling, men icke dess mindre djerfves jag här uppträda till försvar för Kongl. Maj:ts förslag rörande Karlsborgs fästning. Jag har en speciel anledning dertill, ty jag besökte för en månad sedan, när jag hade permissio från Riksdagen, Karlsborg. Jag ansåg mig hafva både rättighet och skyldighet att taga reda på denna fästning, som ju är Sveriges förnämsta försvarsverk. Jag mottogs med mycken välvilja af fortifikationsbefälhafvaren, som var så mycket mera glad att se en riksdagsman der, som han icke på flera år sett till Herrar Statsrevisorer. Jag nämner detta icke såsom någon anmärkning mot statsrevisorerna, utan endast såsom ett faktum. Han gjorde mig fullkomligt reda för fästningens plan och hvad som var gjordt deraf, visade hvad som var under arbete och hvad som blifvit gjort för de 100,000 kronor, som Riksdagen anslag förlidet år. Dessa arbeten voro på den sida af fästningen, som är mest tillgänglig för ett anfall, den s. k. glacisen, som skyddar på vestra sidan. Arbetena, ofvanifrån betraktade, se icke omfattande ut, endast som en sluttande backe; men denna bekrönes af värn för kanoner och gevärseld; och om man går under jorden, finner man storartade arbeten utförda, såsom mingångar, fallbrunnar, jerndörrar m. m., hvarmed afses så väl att utestänga fienden, om han vill komma in i fästningen under jorden, som att spränga honom i luften, om han kommer ofvan jorden. Många af dessa arbeten stå nu half-färdiga, och murarne sågo derigenom ut som ruiner.

Men i mina ögon fans det någonting ännu mera vemodigt i hela denna sak. Det upplystes nemligen att, då arbetena måste afbrytas på hösten, därför att penningarne togo slut, voro de arbetare, som hållit på dermed, så missnöjda, att de voro nära nog upproriskt sinnade mot fortifikationsbefälhafvaren. De trodde nemligen, att det var hans fel, att de blefvo afskedade. Att dessa arbeten icke äro dyra i och för sig eller gifva arbetarne stor behållning, kan man förstå deraf att, under sommaren, då arbetena utfördes på beting, förtjänade jordschaktarne endast 1 krona 50 öre à 2 kronor, och murarena 3 à 4 kronor om dagen. Men huru väl arbete på orten behöfdes, visar den omständigheten, att då några schaktare fingo kvarstanna under vintern, arbetade de efter samma taxa som under sommaren. Men den frusna jorden och de korta arbetsdagarne gjorde då, att de icke kunde intjena mer än 70 öre om dagen, med hvilket belopp de ofta måste försörja både sig sjelfva och familj. Jag tycker, att man

Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Forts.)

i fråga om anslagen till Karlsborg äfven bör taga hänsyn till denna sida af saken. Mig synes att just under en tid som denna, då vi dagligen höra talas å ena sidan om stor arbetsbrist i landet och å andra sidan om öfverflöd i statskassan, staten bör göra sådana arbeten, som ändå *måste* göras, och Karlsborgs fullbordande efter den uppgjorda planen är ju blott en tidsfråga. Ty om det också drager ut ett tiotal år mer eller mindre, så är i alla fall, såsom vi se af betänkandet, fästningsplanen uppgjord, och af den Kongl. propositionen finna vi, att arbetena beräknas blifva billigare, om de fullbordas på kortare tid. Detta bekräftades äfven af befälet på Karlsborg, som uppgaf att man mycket väl kunde med samma antal befäl använda en dubbelt så stor arbetsstyrka, som nu plägade användas. Till följd deraf behöfva kostnaderna för befäl icke fördyras, äfven om arbetarnes antal fördubblades.

Rörande det nu sist omtalade Vaberget, så är jag ju icke någon sackman och gör därför icke heller anspråk på att förstå denna sak, men fortifikationsbefälhafvaren upplyste mig om detsamma, som chefen för Kongl. Landtförsvarsdepartementet nyss här sagt, nemligen att Vabergets egentliga betydelse är att beherska vägarne, som leda till fästningen från nordvestra sidan och der fienden lätt kunde komma fram. Att skjuta in i fästningen från andra håll utan att komma upp på Vaberget ginge nog för sig; likaså kan man nog äfven se in i fästningen, ty det kan ske från en s. k. ballon captiv. Men just för att kunna beherska vägarne från den sidan, der man lättast kan komma fram, ansåg befälhafvaren det vara stora skäl, att Vaberget så iordningställes, att fästningsverk derstädes snart kunde uppkastas.

Jag vill derfor — för det första på den grund att det är en besparing att påskynda Karlsborgs befestande efter den uppgjorda planen; för det andra derfor att det är af vigt för fästningens värde att snart komma i försvarsdugligt skick; samt för det tredje, emedan det under en tid sådan som den nuvarande är lämpligt, att statskassans öfverflöd sinar ut i landet på det sätt, att man skaffar folk sådant arbete, som i alla händelser skall utföras — på sådana grunder får jag yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr *Wagenius* instämde med Herr *Wretlind*.

Herr O. B. Olsson: Jag skulle nog vilja instämma i siste talarrens åsigt, att man nu borde bereda folk arbetsförtjenst, men jag skulle dock önska, att detta arbete kunde beredas för mera produktiva ändamål än fästningsbyggande. För öfrigt tror jag att det arbete, man kunde bereda vid Karlsborg, i det stora hela komme att betyda litet eller intet. Jag ber få tillkännagifva, att jag röstar för bifall till punkten a) men jag kan icke rösta för bifall till punkten b).

Man må säga hvad man vill om denna fästningsbyggnad och dessa skansar på Vaberget, men man kan dock icke af Kongl. Maj:ts proposition till denna Riksdag i vidsträcktare mån se de härför beräknade kostnaderna än de, som nu upptagas, eller 252,000 kronor. Men vill man granska Kongl. Maj:ts proposition till 1884 års Riksdag, så finner man der ett af chefen för fortifikationen gjordt utta-

lande rörande befästningarna omkring Vaberget, och man kommer till en summa, som äfven en föregående talare nämnt, nemligen 1,568,000 kronor. I denna summa ingår då icke ett annat fäste, som af chefen för fortifikationen förklarats nödvändigt, nemligen å Hammarnäset. Hvad kostnaderna härför skulle komma att uppgå till blir således utöfver den en och en half million, som förut erfordrats för de båda skansarne å Vaberget samt för skansen vid Hästebacka. Dessutom har man icke beräknat kostnaderna för ännu en skans, hvars ändamål skulle vara att försvara Vaberget och som jag hört fackmän påstå vara en alldeles nödvändig befästning, nemligen på ett berg som heter Vestberget, och chefen för fortifikationen, som vi hafva äran att räkna till ledamöterna i Stats-Utskottet, upplyste att detta berg låg icke så långt från Vaberget och hade ungefär samma höjd som detta. Han syntes också antyda eller till och med medgifva behofvet af att befästa äfven detta berg. Följden deraf skulle enligt min tanke blifva mycket stora kostnader, och är Riksdagen beredd att uppföra åtskilliga millioner utöfver hvad som behöfs för att fullborda hufvudfästningen, må det så vara. Men vi böra väl dessförinnan se planen i sin helhet. De 50,000 kronor, hvarom nu är fråga, äro en försvinnande litenhet, men om man fortsätter sålunda 3 å 4 år och nedlägger några hundra tusen kronor för att sedan upphöra, är det i alla fall temligen bortkastade medel.

Jag har för min del en annan uppfattning af dessa fästningar och jag stöder mig dervid på historien och erfarenheten, som visat att t. ex. Frankrikes starkaste fästningar, Metz, Strassburg äfvensom åtskilliga af de fästen, som lågo omkring Paris, huru starka de än voro, måste vid sista tysk-franska kriget gifva sig åt fienden, och jag föreställer mig att Karlsborg med dess skansar utomkring aldrig på långt när kan blifva så starkt. Dessutom vill jag återropa ett par andra fästningar, som äro kända att hafva haft god försvarsstyrka mot fienden, nemligen Sveaborg och Sebastopol, men äfven dessa gifvo sig.

Men om vi nu skulle tänka oss att göra Karlsborg till en stark fästning, som möjligen kunde under längre eller kortare tid försvara sig mot fienden, för att i farans stund der förvara våra dyrbarheter, såsom en föregående talare yttrade, och om fienden visste, att der funnos Sveriges största dyrbarheter, männe han då icke skulle koncentrera sin styrka derpå att taga denna fästning för att komma åt dessa dyrbarheter, och mot en fiendes hufvudstyrka tror jag mig veta att fästningen icke han hålla ut. Fienden skulle då på ett ställe kunna uppbunga Sveriges förnämsta dyrbarheter, och detta tror jag man bör taga litet med i räkningen, då man ifrågasätter en kostnad af åtskilliga millioner.

Jag har redan, Herr Talman, sagt hvad mitt yrkande skulle blifva, men jag vill nu förnya det. Jag yrkar bifall till punkten a) men afslag å punkten b.)

Herr Pehrsson i Törneryd: Då jag reserverat mig mot Utskottets beslut i punkten b), och diskussionen har rört sig om begge punk-

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(F ords.)*

Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Förts.)

terna, ber jag att i korthet få angifva de skäl, som förmått mig att afstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i förevarande fall.

Jag kan icke undgå att uttala, att det förefaller mig egendomligt, att i Kongl. Maj:ts förslag icke lemnas någon fullständig utredning rörande de kostnader, som i en framtid äro att motse för fullbordande af befästandet af Karlsborgs påtänkta yttre fästningsverk. Här är, som vi se, blott fråga om ett *litet* anslag i förhållande till den kostnad, som detta anslag otvifvelaktigt skulle komma att föra med sig. Dessa 50,000 kronor, likasom de 252,000 som vidare stå omtalade och som skulle komma att närmast följa, äro i och för sig ingenting, som man behöfver rygga tillbaka för. Men hvad man behöfver taga i betraktande är de summor, som detta lilla anslag, såsom jag nämnt, utan tvifvel kommer att föra med sig i en ganska snar framtid. Jag kan icke annat än beklaga, att man skall hafva ett försvarsverk så anlagdt, att man behöfver göra stora uppoffringar för att kunna försvara detta försvarsverk. Är Karlsborg från början felaktigt anlagdt, hvilket jag icke tilltror mig att kunna bedöma, men det synes så, då anser jag det icke vara rätt att vidare på det nedlägga större kostnader, utan jag tror då det rättaste vara att dermed upphöra ju förr desto hellre.

Man har sagt att statskassan har öfverflöd, och att därför borde användas en del af detta öfverflöd för ändamålet i fråga. Men icke kan jag åtminstone få det klart för mig, att det är rätta vägen att höja välmågan i landet att forcera fästningsbyggande. Att statskassan har öfverflöd under nuvarande förhållanden är enligt min tanke bevis på att för höga skatter utkräfts af vårt folk, ty samtidigt med detta öfverflöd i statskassan befinner sig vårt folk i det största ekonomiska betryck. På allt hvad landsbygd heter inom våra landamären är detta förhållandet, och detta manar icke till att med de orätt uttagna skattebeloppen forcera fästningsbyggandet, utan tvärt om till att bevilja skattelindringar, hvilket vi kunna göra med dessa öfverflöd, der det bäst behöfves.

En talare sade i dag under förmiddagens diskussion: hvarje litet anslag utöfver hvad försvarsbudgeten nu upptager tror jag vara en betänkelig sak. Jag skall be att till alla delar få instämna med honom i detta hans yttrande jemte det jag vill erinra honom, att han nu måtte göra så i denna sak som han då sade.

Jag yrkar bifall till punkten a), emedan jag icke tror att man kan neka allt anslag till fästningsbyggnaden å Karlsborg, men afslag å punkten b.)

Häruti instämde Herr *Janson* i Carlshed.

Herr Statsrådet *Ryding*: Om jag icke hörde orätt, började den siste ärade talaren sitt anförande med att säga, att han icke kunde återhålla sin förundran öfver att Kongl. Maj:t icke uppgifvit, huru stor summa som behöfdes till fullbordandet af fästningen Karlsborg. Fattade jag den ärade talaren rätt, och jag har ingen anledning att betvifla det, så får jag åter säga, att detta påstående förundrar *mig*

ty i Kongl. Maj:ts proposition angående fjerde hufvudtiteln sid. 63 stå följande ord: »För utförande af återstående arbeten å Karlsborgs fästnings landtfront, enligt 1876 års förenklade plan, hvilken slutade å en kostnadssumma af 2,483,000 kronor, har beräknats skola vid 1885 års slut ännu krävas en kostnad af 1,601,650 kronor, och skulle således vid slutet af 1886, för hvilket år Riksdagen beviljat 100,000 kronor, erfordras ett belopp af 1,501,650 kronor.»

Detta gäller fullbordandet af Karlsborgs hufvudfästning. Åsyftade den värde talaren åter de detacherade verken, så ber jag få hänvisa till de siffror, som finnas anförda i chefens för fortifikationens skrifvelse af den 15 November 1883, som åtföljde den Kongl. proposition till 1884 års Riksdag, och hvilka siffror äfven de tvenne näst föregående talarne fullkomligt riktigt angifvit med de der upptagna beloppen.

Herr Carl Ifvarsson: Till hvad jag förut yttrat skall jag endast be få nämna, att inom Stats-Utskottet lemnades den upplysningen, att Vaberget var beläget omkring 17,000 fot från Karlsborg. Om så är förhållandet, hvilket jag förmodar, så lider det intet tvifvel, att man icke kan skjuta från Vaberget in i fästningen med handgevärf, och då jag utgår från den synpunkten, att, om en fiende kommit ända till Vaberget med artilleri, det då är tid att sluta fred på hvad vilkor som helst, så anser jag, att man icke bör anlägga kraftigare verk, än att fästningen kan försvaras mot ströfcopskärer af kavalleri och infanteri.

Ilvad här är yttradt om att man genom beviljande af det utaf Kongl. Maj:t begärda anslaget skulle kunna lemna arbetsförtjenst åt en hel del sysslolöst folk, så kan det väl vara, att detta har sitt berättigande med afseende på dem, som nu hafva sin sysselsättning der till följd af det anslag på 100,000 kronor, som förut beviljats, och att det kunde vara svårt för arbetare, som äro vanda vid att få arbete der, om man nu afskedade dem, men längre vill jag icke gå. Ty att draga dit en hel del andra arbetare, anser jag icke vara lämpligt. Då vore det bättre att använda dem till jernvägsbyggnader och andra arbeten, hvartill anslag beviljats, om det är så ondt om arbete, som man säger. I den ort, jag tillhör, har det deremot på senare tiden ofta varit ganska svårt att få tillräckligt antal arbetare, så att der tyckes visst icke råda någon arbetslöshet, utan snarare tvärt om. Jag bestrider därför icke att förhållandena på andra ställen kunna vara annorlunda, men då har man ju tillfälle att bereda arbete åt dem, som behöfva sådant, när fråga blir att anslå medel till jernvägsbyggnader, och vid dem kunna ju de få arbetsförtjenst, hvilka enskilde icke kunna gifva arbete.

Jag har velat göra dessa erinringar gent emot hvad här blifvit sagdt. För öfrigt tror jag icke att några skäl blifvit anförda, som böra verka till ändring i det slut, hvartill jag och flere andra inom Utskottet kommit, och jag vidhåller därför mitt yrkande.

Herr Hammarberg: Jag har aldrig varit på Karlsborg och äfven om jag hade varit der, skulle jag icke kunna afgifva något på

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings
byggnad.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.*
(Forts.)

sakkänedom grundadt yttrande om fästningens nuvarande tillstånd, men då så mycket här talats om denna fästning, har jag sökt om densamma göra mig underrättad hos de personer, som i detta afseende ega sakkänedom. De hafva då upplyst mig, att fästningen befinner sig i alldeles utmärkt skick, om den blott blir fullbordad, och det är med anledning deraf som jag ber att få yttra ett par ord.

Man har här talat om att man borde göra något för den arbetande klassen. Den föregående talaren tycktes vara alldeles okunnig om att det verkligen är stor arbetslöshet rådande i landet; det är dock allmänt känt, och huru vida den kommer att sträcka sig utöfver det år, denna statsreglering omfattar, det vet jag icke; men vi hafva ju icke något annat att göra än att se tiden sådan den för närvarande är, och då förefaller det mig att det vore ganska klokt att nu anslå ett större belopp just för beredande af sysselsättning åt desse arbetare, i synnerhet då det ifrågavande anslaget kan sägas innebära rent af en besparing. Vi böra dessutom göra det ju förr dess hellre, så att fästningen icke måtte befinna sig i ett ofullbordadt skick.

På grund af hvad jag nu anfört vill jag instämma med min granne till höger och hemställer för den skull om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Magnus Jonsson: Då jag icke är sakkunnig hvarken i fästningsbyggande eller krigföring, så vill jag icke gifva mig in på detta område, men det har likväl, under pröfningen af denna fråga, förefallit mig som om det skulle vara högst nödvändigt att befästa Vaberget, derest man skall fortfara med byggandet på sjelfva fästningen. Jag hörde också förlidet år af en fackman sägas, att han vore betänkt på att yrka afslag på de af Kongl. Maj:t begärda 200,000 kronor, emedan han ansåg det vara bortkastade penningar innan man hade befäst Vaberget. Detta var ett skäl för mig att nu, då regeringen föreslår Vabergets befästande, vara med derom. Inom afdelningen erhöll jag den upplysningen, att Vaberget är så beskaffadt, att man möjligtvis kan komma upp på detsamma från fästningens baksida, men icke från den främre sidan; därför skulle man anlägga vägar och vidtaga sådana anstalter, att man skulle med ångkraft kunna draga upp de pjäser, hvilka vore nödvändiga för bergets bestyckning. Då jag icke varit på platsen, har jag icke tilltrött mig kunna göra någon närmare beskrifning öfver dessa förhållanden, men det vill jag blott säga, att om icke Kamrnaren bifaller de nu begärda 50,000 kronor för vidtagande af åtgärder för Vabergets befästande, så tror jag det vore skäl att afslå äfven de 100,000 kronor, som begärts till fortsättande af arbetena på hufvudfästningen.

Medan jag har ordet ber jag att få nämna, att inom afdelningen en sakkunnig person upplyste att det s. k. Westberget ligger på cirka en mils afstånd ifrån fästningen, men åt nästan motsatt håll, och han vågade påstå att fienden icke hade en sådan krigsmateriel, att en beskjutning af fästningen från detta berg kunde ega rum. Då så är, och churu jag hör till dem, som vilja spara med statens medel, så måste jag dock vara med om att tillstyrka Riksdagen beviljandet af

ifrågavarande anslag. Skulle deremot detta senare moment icke vinna Kammarens bifall, då vill jag icke heller vara med om att bifalla hvad som i mom. a) begäres.

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.*
(Forts.)

Herr vice Talmannen Larsson: Jag hade svårt att förstå, hvad den föregående talaren menade, då han sade, att han gerna ville vara med om att gifva 100,000 kronor till befästandet af Karlsborg och 50,000 kronor till påbörjandet af befästningarna på Vaberget, men att han, om han icke är säker på, att Kammaren beviljar sistnämnda belopp, icke heller vill gifva någonting till sjelfva fästningen. Jag har, som sagdt, svårt att förstå ett sådant resonnement. Då är det lättare att förstå dem, som vilja bifalla Kongl. Maj:ts proposition och dymedelst påskynda arbetena på Karlsborg. Om jag för min del vore öfvertygad om, att, för den händelse man beviljade 252,000 kronor till ett fäste på Vaberget, man derigenom skulle få Karlsborgs fästning riktigt stark, skulle jag icke ett ögonblick tveka att gifva min röst för beviljandet af denna summa, men jag kan icke förstå, huru ett så litet belopp skall kunna en så kraftig verkan åstadkomma, och detta synes för mig vara ett öfvertygande skäl, ehuru man söker visa, att det icke skulle blifva fråga om mera än dessa 252,000 kronor. Äfven om man söker blunda härför, kan man dock icke vara så blind, att man icke märker, att der bakom ligger en vida betydligare summa, hvilket äfven synes af Kongl. Maj:ts proposition till 1885 års Riksdag. Ty då var det icke detta arbete, som skulle kosta 252,000 kronor, som uppsattes främst, utan det var den der stora platån med jernornen, hvilket skulle kosta 874,000 kronor. Om man nu börjar att bygga för 252,000 kronor, är det således temligen klart, att man snart skulle få lägga till den andra summan, för att man skulle hafva någon nytta af dessa 252,000 kronorna, och på det sättet är man snart uppe till ett par millioner.

Inom Utskottet har jag varit för den meningen, att man fortfarande skulle gifva 100,000 kronor till fästningsbyggandet vid Karlsborg, därför att vi flera år å rad lemnat denna summa, men jag ansåg också, att man skulle kunna stanna vid den summan äfven nu. Om man ser efter i Kongl. Maj:ts proposition och den plan, som blifvit fastställd för fästningen Karlsborg, skulle densamma färdig komma att kosta 5,500,000 kronor. Så vidt jag kan erinra mig, har man för ändamålet redan beviljat 1,187,250 kronor. Det skulle således återstå omkring 4,300,000 kronor. Om man nu gifver 100,000 kronor om året, får man hålla på i 43 år för att få den färdig. När man bygger en fästning på detta sättet och arbetet går så sakta, hemställer jag, om det är skäl att redan nu besluta om nya befästningar derjemte.

Jag tror att, om man vill offra något vidare på Karlsborg, bör man lägga detta på hufvudfästningen, men icke på uppförande af nya fästen derutomkring. Det står i Kongl. Maj:ts proposition uppgifvet, hvad ock Herr Krigsministern upplyst, att det erfordras 1,650,000 kronor för att få färdig endast den första delen af Karlsborg. Med ett årligt anslag af 200,000 kronor skall således Karlsborg befinna sig i sitt första stadium efter cirka nio år. För min del är jag af den meningen att, om Kammaren vill bevilja något större anslag än

Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Forts.)

100,000 kronor om året, det vore bäst att lägga detta anslag utöfver nämnda summa till de 100,000 kronorna och sålunda påskynda sjelfva fästningens färdigbyggande. Deremot kan jag icke vara med om att samtidigt bygga vidtomfattande befästningar utomkring den stora fästningen. Jag förstår icke bedöma denna sak, men jag föreställer mig, i likhet med hvad Herr Carl Ifvarsson yttrade, att, om vi uppföra fästen på Vaberget och andra ställen omkring Karlsborg, i händelse af krig det skulle åtgå så mycket folk att försvara dessa fästen, att man icke vet, hvarifrån man skall få folk att försvara landet i öfrigt. För min del kan jag ej annat än yrka bifall till Utskottets hemställan, dock vill jag under inga förhållanden vara med om ett bifall till momentet b) och derigenom gifva på handen summor, som icke kunna beräknas och hvarmed förhållandet skall blifva enahanda som med de beräkningar, man gjorde, då man började anlägga och befästa Karlsborg. Man trodde icke, att det skulle blifva så dyrt. Jag för min del tror icke, att man skall kunna åstadkomma det storverk, som man vill vinna, om man beviljar denna jemförelsevis lilla summa.

Herr Pehrsson i Törneryd: Då jag nyss talade om en fullständig utredning öfver de kostnader, som skulle åtgå till Karlsborgs befästande, så menade jag icke en utredning, som skulle röra Karlsborgs gamla fästningsbyggnad, efter som en sådan är lemnad, utan jag menade en utredning, som skulle upptaga den fullständiga totalkostnaden för ordnandet af försvarsverken utom Karlsborg. Vi hafva redan hört den första talaren nämna några belopp rörande denna sak, hvilka visserligen icke voro mig obekanta. Men på goda skäl tror jag att dessa beräkningar icke äro så tillförlitliga. Personer med sakkännedom och som kunna hafva anspråk på att blifva trodda hafva sagt, att de ifrågavarande beräkningarne dels äro låga, dels icke upptaga allt, som i en sådan förslagsberäkning borde upptagas; och derjemte bör man icke förbise att, sedan man en gång till det yttre befästat de fyra punkterna omkring Karlsborg, så tillkommer artilleriet, som icke torde medföra obetydliga kostnader.

Jag har härmed antydt hvad jag menade, då jag yrkade en fullständig utredning öfver kostnaden. Jag menade en utredning, som så troget som möjligt gaf vid handen de verkliga kostnaderna för befästandet af alla de punkter utom Karlsborg, hvilka kunna ifrågakomma att befästas.

Herr Larsson i Löa: Jag ber att få säga att jag, då denna fråga förekom i Stats-Utskottet, stod på samma sida som de, hvilka uppträdte emot befästandet af Vaberget. Men med de upplysningar, genom kartor och åskådningsmateriel, som vid återmissen lemnades på afdelningen af Friherre Leijonhufvud m. fl., hvilka betraktas som fackmän, har jag mer och mer blifvit öfvertygad derom, att det finnes lika stort, och jag tror större skäl för att lemna anslag till befästandet af detta berg än att derförutom fortsätta med allenast hufvudfästningen. Det är icke utsigt att Andra Kammaren kommer att godkänna förslagets båda punkter i dess förevarande skick och

utöfver de 100,000 kronor lemna dessa 50,000 kronor till Vaberget och jag skall i likhet med andra talare icke heller sörja, om det faller. Men då jag förutsätter att Riksdagen rätt många år framåt kommer att lemna 100,000 kronor till Karlsborgs befästade, anser jag det för min del vara klokare att 50,000 kronor lemnas till befästade af Vaberget och 50,000 kronor till hufvudfästningen. Ty utan skansarne å Vaberget är hufvudfästningen mycket snart tagen af en angripande fiende.

*Angående
anslag till
Karlsborgs
fästnings-
byggnad.
(Forts.)*

Det vore af vigt, att hvar och en som här i Riksdagen skall deltaga i öfverläggningar och beslut rörande denna fråga, blefve satt i tillfälle att något närmare taga kännedom om belägenheten och de lokala förhållandena vid Karlsborgs fästning. Borde det väl kunna anses vara så öfver höfvan stor uppoffring om trafikstyrelsen vid lämpligt tillfälle ordnade ett extra tåg till Karlsborg, så att de ledamöter af Riksdagen, som så önskade, finge tillfälle att se förhållandena på platsen. Oaktadt man ej är fackman, skulle det dock stadga ens omdöme ganska betydligt. Det gäller stora årliga uppoffringar för statsverket och man bör ej stå i ovisshet om nyttan deraf.

På grund af hvad jag sålunda i största korthet antwort ber jag Herr Talman få yrka att de 100,000 kronorna i första punkten ned-sättas till 50,000 kronor, men att de 50,000 kronorna i andra punkten måtte af Kammaren bifallas.

Herr Persson i Vadensjö: Då jag har varit med om att tillstyrka bifall till Utskottets förslag, moment b), afseende beviljande af 50,000 kronor för vidtagande af åtgärder för befästade af det s. k. Vaberget, så vill jag också afgifva skälen dertill. I Utskottet resonerade man icke så mycket om sjelfva bergets befästade, hvarom man här i Kammaren hufvudsakligen ordat. Vi antogo, att dessa 50,000 kronor skulle användas i synnerhet till planerande af vägar å berget att vid behof begagnas af fältartilleriet. Jag tycker, att, om man nedlade dessa 50,000 kronor på upprödjande af vägar å berget m. m., man ändock gjorde något till platsens befästade. Af dessa skäl ville jag vara med om beviljande af ifrågavarande 50,000 kronor och af samma skäl yrkar jag nu bifall till Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade i fråga om mom. a) yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels, af Herr Wretling, anslaget bestämmande i enlighet med Kongl. Maj:ts proposition till 150,000 kronor och dels, af Herr Larsson i Löa, att för ifrågavarande ändamål måtte beviljas allenast 50,000 kronor. Efter det Herr Talmannen till proposition upptagit dessa yrkanden, blef Utskottets hemställan af Kammaren bifallen.

Beträffande Utskottets hemställan under mom. b) hade yrkats dels bifall, dels afslag. Herr Talmannen gaf propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse röstöfvervigt förefinnas för yrkandet om afslag. Votering blef emellertid begärd, i anledning hvaraf en så lydande omröstningsproposition uppsattes, justerades och anlogs:

Den, som afslår hvad Stats-Utskottet hemstält under mom. b) i 24:de punkten af Utlåtandet N:o 8,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har Kammaren bifallit nämnde hemställan.

Omröstningen, i vanlig ordning verkställd, visade 88 ja mot 75 nej; och hade således Utskottets hemställan afslagits.

Punkterna 25—31.

Biföllos.

*Angående
anslag till
skarpskytte-
väsendets och
skjutskick-
lighetens be-
främjande.*

I *punkten 32* hemställde Utskottet att, i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag, till skarpskytteväsendets och skjutskicklighetens befrämjande måtte på extra stat för år 1887 beviljas *dels* för 1887 års behof 105,000 kronor och *dels* såsom fyllnad i 1886 års anslag 25,000 kronor, eller tillhoppa 130,000 kronor.

Herr Petersson i Runtorp, hvilken låtit anteckna sig såsom reservant mot Utskottets hemställan, anförde: Då jag reserverat mig mot Utskottets förslag i den föreliggande punkten, så ber jag att i största korthet få anfäva skälen derför. Jag ber till en början få nämna, att jag icke afser någon nedsättning i anslaget för år 1887, utan att jag endast yrkar, att det såsom fyllnad uti innevarande års anslag föreslagna belopp af 25,000 kronor icke må af Riksdagen bifallas. Jag tror för min del, att denna anslagssumma mycket väl kan afslås, utan att derigenom skada sjelfva saken. Af Kongl. Maj:ts proposition inhemtas nemligen, att en del af berörda belopp eller 15,000 kronor skulle användas för anläggning i Stockholm af en skjutbana åt Stockholms skarpskytteförening. Jag tror dock, att det är alltför mycket begärdt att lägga ned en sådan stor penningesumma på en skjutbana. Om banan anlägges på något afstånd från Stockholm, torde den utan allt tvifvel kunna uppföras för ett mycket billigare pris än nu är ifrågasatt, och med de lätta kommunikationer, som nu förefinnas, kan någon olägenhet af banans anläggning utom Stockholm icke gerna uppstå. Dessutom tror jag, att det är högst olämpligt, att, så att säga, lappa på ett af en föregående Riksdag beviljad anslag.

Jag får på grund af hvad jag anført yrka afslag, å förevarande punkt, såvidt den afser hemställan om beviljandet af ifrågavarande anslag å 25,000 kronor; och anhåller jag, Herr Talman, om proposition å detta mitt yrkande.

Vidare yttrade:

Chefen för Kongl. Landtförsvardepartementet, Herr Statsrådet Ryding: Orsaken hvarför förhöjning i detta anslag nu måste begäras är den, att vid 1882 års riksdag Kongl. Maj:t framlade förslag till ordnandet af dessa utgifter, utvisande huru bidragen till hvarje skarpskytteförening i riket och till hvarje medlem af skyttegillena skulle utgå, och då, i sammanhang dermed skarpskyttarnes antal i hela riket uppgafs till 12,000, begärde Kongl. Maj:t en tillökning i det ifrågavarande anslaget från 50,000 till 80,000 kronor. Riksdagen beviljade denna summa och syntes således dermed äfven hafva gillat medlens utbetalning och fördelning på sätt Kongl. Maj:t föreslagit. Enligt de sislidet är inkomna rulloraa upptogs antalet i riket befintliga skarpskyttar samt aktiva medlemmar af skyttegillan till 16,000 och hade således ökats med 33 procent. Vid sådant förhållande blef det naturligtvis nödvändigt att höja anslaget med motsvarande 33 procent, om nemligen det skulle utgå efter samma grunder som dem Riksdagen en gång förut gillat.

Angående anslag till skarpskytteväsendets och skjutskicklighetens befrämjande.
(Forts.)

Hvad särskildt angår den nya skjutbanan till skarpskytteföreningen i Stockholm, så står det icke i Kongl. förslaget att anslaget till densamma är beviljadt, utan endast att ansökningar inkommit från åtskilliga skarpskyttegillan i riket och bland dem äfven från Stockholms skarpskytteförening om anslag till nya skjutbanor. Förhöjningen som behöfves är således icke uteslutande förorsakad af den skjutbanan. Det är i synnerhet i Bohuslän, Vermland och Skåne, som en mängd skyttegillan uppstått, och dessa begära nu äfven anslag till anordnande af skjutbanor.

Det är endast dessa upplysningar jag velat nämna.

Herr And. Persson: På de skäl, som chefen för Landtförsvardsdepartementet nu anført, får jag yrka bifall till Utskottets förslag oförändradt. Man må hysa hvilken åsigt som helst i fråga om anslagen på den fjerde hufvudtiteln, säkert är, att det nu ifrågavarande anslaget är af den beskaffenhet, att det bör utan afprutning bifallas.

Herr Hedin: Jag skall med anledning af den förste talarens yttrande få upplysa, att inom hela Stockholms område och dess närmaste omgifningar finnes icke mera än en enda plats, som är lämplig för en sådan skjutbana och det är just den, som blifvit af Stockholms stads drätsel-nämnd uppläten, äfvensom att, derest icke föreningen i Stockholm nu får detta understöd, jag icke kan se annat än att skarpskytterörelsen härstädes också i och med detsamma är död.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, och propositioner blifvit framställda i enlighet med de yrkanden, som förekommit, biföll kammaren Utskottets hemställan.

Punkterna 33 och 34 blefvo äfven bifallna.

Andra Kammarens Prot. 1886. N:o 22.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 39, i anledning af väckt motion om tillägg till § 23 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 Mars 1862; och

N:o 40, i anledning af väckt motion om ändradt sätt för offentliggörande af allmänna kungörelser och tillkännagifvanden.

Kammaren beslöt, att dessa nu bordlagda ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit tvenne gånger bordlagda.

§ 3.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr	<i>H. A. Sjöcrona</i>	under 14 dagar fr. o. m. d. 17 dennes.
»	<i>J. Pettersson</i> i Alfvestad	» 14 » » » 20 »
»	<i>C. A. Andersson</i>	» 12 » » » 16 »
»	<i>A. Johansson</i> i Löfåsen	» 10 » » » 17 »
»	<i>L. Börjesson</i>	» 14 » » » 16 »
»	<i>C. J. Petersson</i> i Eksebo	» 11 » » » 17 »
»	<i>Sven Nilsson</i>	» 8 » » » 15 »
»	<i>And. Persson</i>	» 14 » » » 15 »
»	<i>Back. Per Ersson</i>	» 5 » » » 15 » och
»	<i>N. Åkesson</i>	» 10 » » » 17 »

Härjemte erhöll Herr *J. A. Johansson* i Kalmar, i anseende till ett inom hans familj inträffadt svårare sjukdomsfall, förlängd ledighet under ytterligare fyra dagar från den 11 i denna månad, då den honom förut beviljade ledighet ginge till ända.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter Kammarens ledamöter åtskildes klockan $\frac{1}{2}$ 12 på natten.

In fidem

A. E. J. Johansson.